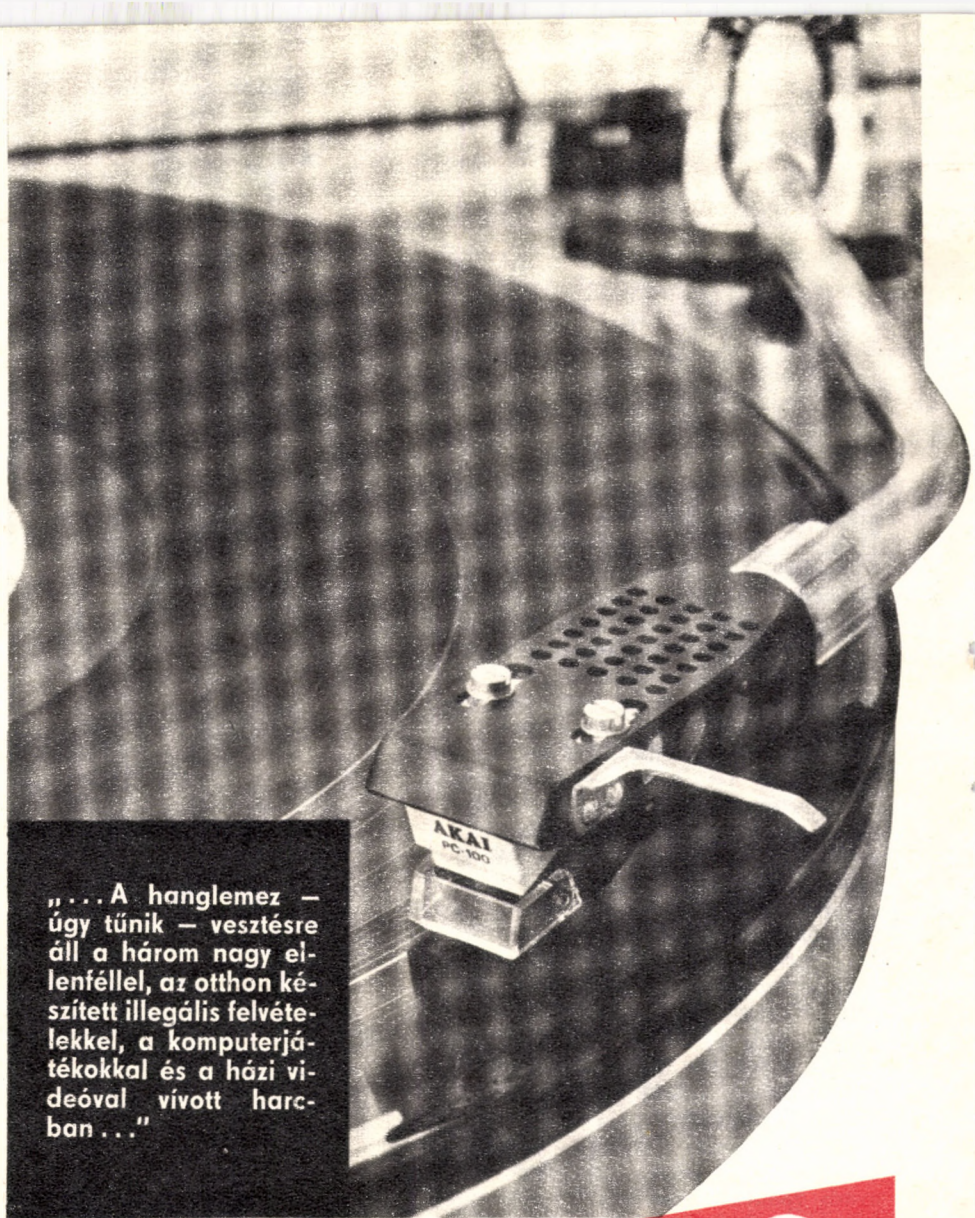

A hanglemezgyártás gondjai — mostanában igen sok kérdéstről írva ez a kezdet — az 1973-as olajárrobbanással kezdődtek. A fejlett tőkés országokban az 1973—74-es visszaesés csökkentette az elkölthető jövedelmet, megnövelte a fiatalok körében a munkanélküliséget, végeredményben mérséklődött a lemezek iránti igény is. Aztán persze az általános gazdasági helyzet stabilizálódott, hogy 1978-tól kezdődően ismét a konjunktúra leszálló ága következzen. A nyolcvanas évek elején időlegesen ugyan néha megugrott a hanglemez-forgalom, ez azonban jórészt annak volt köszönhető, hogy egy-két, negyven felé járó zenészekből álló legendás banda visszatért a hangverseny-pódiumra. A *Rolling Stones* 1981-ben 60 millió font jövedelemért turnézta végig az Egyesült Államokat, a rákövetkező évben 10 nyugat-európai országban kétmillió embernek játszottak átlagosan 10 fontos jegyekért. Ugyancsak 1982-ben került sor a *Who*-együttes USA-beli koncertjeire, melyet még érdekesebbé tett a zenészek azon bejelentése, hogy többet nem fognak a tengerentúrra jönni. Búcsújátékuk azonban — akár *Mick Jagger* nem mindennapi állóképesség-ről tanúbizonyságot tevő színpadi attrakciói ideát — alaposan megdobták a lemezkereskedők forgalmát.

De mindhiába. A hanglemez — úgy tűnik — vesztesre áll a három nagy ellenféllel, az otthon készített illegális felvételekkel, a komputerjátékokkal és a házi videóval vívott harcban.

Statisztika persze nincsen arról, hányan is takarítják meg a hanglemez árát azzal, hogy itthon a barátjuk tulajdonát képező lemezeket kazettára másolják. Becslések azonban léteznek. Az USA hanglemezgyártóinak egyesülete például úgy véli, hogy 1980 óta évente 24 százalékkal nőtt a házifelvételek mennyisége, miközben ennek következtében az üzletben eladott lemezek száma 16 százalékkal csökkent. A veszély persze nem csupán az Egyesült Államokban fenyeget. A japán hanglemezgyártóknak előrejelzések szerint hamarosan a felére kell csökkenteniük termelésüket, mivel a kölcsönzőkből kivett lemezeket a kliensek általában maguk fel is veszik. Nagy-Britanniában évente 440 millió font értékben adnak el lemezt és műsoros kazettát — bár a kalózmagnósok nélkül a forgalom (ezt persze az ipar állítja) 700 millió fontot is elérne...

A nehéz piaci viszonyok a vásárlóknak kedveznek — nincs ez másképp a hanglemeznél sem. A növekvő verseny meglehetősen kordában tartotta a cégek áremelési kedvét. Nagy-Britanniában 1970-ben egy nagylemez mintegy 2 fontba került, ugyanaz az akkori ár a fogyasztói árindekszel „dinamizálva” ma 8,5 fonttal lenne egyenértékű. A valóságban azonban a lemezárak nem nőttek ilyen mértékben, a legtöbb nagylemezt 5 fontért meg lehet kapni, hiszen sok fiatal ezen a relatíve előnyös áron sem vásárol azonban lemezt, hisz életmódja

„... A hanglemez — úgy tűnik — vesztesre áll a három nagy ellenféllel, az otthon készített illegális felvételekkel, a komputerjátékokkal és a házi videóval vívott harcban...”

LEMEZTELELENEDÉS

84. márc. 3.

átalakult, szabad idejét már nem a hangszóró mellett, vagy hallgatóval a fülén tölti.

Az elektronikus játékok és a video sok fogyasztótól fosztotta meg a hanglemezpiacot. Egyes társaságok azonban — főleg Angliában — felismerték, hogy a video új propagandaeszközt is jelenthet. Amikor másfél évvel ezelőtt beindult az első olyan vezeték TV-csatorna az USA-ban, mely egész nap csak popzenét sugározott, az angol vállalatok azonnal elárasztották programokkal. 15 millió családnhoz került el ezen az úton a szigetország zenéje. Nem meglepő, hogy az USA-piacon az angol lemezek részesedése a korábbi 20-ról 35

százalékra nőtt. Néhány esetben a lemezboltok sikerlistája közvetlenül kapcsolatba hozható a kábeltelevízió adásaival. Az angol *Deff Leppard* gyakran szerepelt a képernyőn — a tavalyi nyár óta 4 millió lemeze talált gazdára az Egyesült Államokban. A *Duran Duran Rongyos tigris* című albumát is a video kapta fel és ugyancsak a videodiszko következménye a *Kultúraklub*-együttes *Számok színe* című lemezének 1 millió darabos tengerentúli forgalma. A kábeltelevízió persze az amerikai sztárok népszerűsítését is elősegítette. *Michael Jackson Rémregény* című albumára például csupán az USA-ban 14 milliónyian voltak kíváncsiak a videoszereplés után.

A hanglemezgyártók és -forgalmazók közötti élesedő versenyt az ipar-

éves, amikor a háború rokkantjai elárasztották Budapest utcáit, a Hunyadi teret. Különösen az epilepsziásoktól félttem, akiknek vadul vicsorgott a foguk, habzott a szájuk és fejüket az utcakőbe verték. Ha ilyet láttam, rettegve elfutottam. De egyszer a Kis János utcában előttem esett össze egy katona. Az utca üres volt, sehol senki, csak én és a szegény a járda élébe verte a fejét, mert éppen a kocsuiút szélén esett össze. El akartam futni, de valami nem engedett. Leültem az utca szélére és az ölembe vettem sáros, izzadságban úszó fejét, s eliszonyodva, sokáig tartottam, amíg a Riegler-gyár munkásai ki nem jöttek. Akkor leporoltam a nadrágomat és felálltam. Egy néni rám nézett, a szemembe nézett, majdnem sirnom kellett, de én elfutottam. S ahogy a fal mellett hazafelé mentem, valamit, valami újat éreztem, valami fájdalomosan jót...

És ettől kezdve mindig a gyengébbek pártjára álltam. 1919-ben egy aradi vasutas menekült fel Erdélyből és az Izabella utca 50-be költözött... Imrének hívták a fiát, hatéves volt, nagyon kövér és nemsokára az utca páriája lett. A Hegedüs Sándor utca sarkán konflisállomás volt. A konfliskocsisok gyerekei egyszer alaposan megkergették a futni képtelen, kövér, ziháló fiút... Elérték, vagy hatan lehettek... A védelmére keltem. Alaposan megverték bennünket, de többé sohasem bántam.

Az a nagy bérház, amelyben laktunk, kitarja előttem egész életét. A nyitott ablakokon át „felnőtt” szenvedélyekbe pillantottam be. Antiszemiták és zsidók, kispolgárok és nyomdászok; vásári árusok és rendőrök, hitközségi metszők és prostituáltak éltek itt egymás mellett. A földszinten volt egy különbejáratú szoba. A barátoméak adták ki, egy Annuska nevű, nagyon szép, tizenkilenc éves lánynak. Tizenkét éves voltam, de még ma is emlékszem szalmaszöke hajára, nagy, szív alakú szájára, világoskék szemére... Verset akartam írni hozzá és érte nyekergettem a tölcéséres gramofonon „Aase halálát”... Láttam a

hozzá járó fiatal és öreg „vendégeket”, s tudtam, hogy szerelmes egy taxisofőrbe... De a sofőr elhagyta és Anna megmérgezte magát... Én meg a barátom találtunk rá. Hőrgést hallottunk a szobájából. Kinyitottuk az ajtót. Ott feküdt az ágyban, félig kitakarva, rettentő görcsökben és habzott a szája... A sarki rendőrért futottam. Jöttek a mentők, de engem kiküldött a mentőorvos... Meghalt, eltemették. A temetésére kiment a fél ház... Másnap hat fillérért egy vonalas füzetet vettem a trafikban. Nagy betűkkel felírtam rá a címet: „Annuska” és alája egy szót: Regény. Motót is írtam alá, szó szerint ezt: „Anának hívták, tizenkilenc éves volt,

és harminc korona volt az ára. Szép volt, sőt, ennél is több: bájos és különös. Ő ártatlan volt, gyilkosa az élet, amely az utcára küldte.”

Ezután még három oldalt írtam, de aztán félbehagytam. Nagyon fájt! Éreztem, várnom kell még egy ideig. Vártam is. Negyven évig.

Tizennégy éves koromban olvastam először Stendhal remekművét, a Vörös és feketét. Megrendültem a regény igazságától, tökéletes realitásától és felejthetetlen alakjaitól. Ösztönösen megéreztem, ami később egyre jobban bebizonyosodott előttem, hogy nem elég érző szívünket kitaráni. Az irodalom következetes világ, erős építmény, egy az életnél magasabb és igazabb arány, emlékezetes típusok küzdelme, amelyet a humánus és az igazság filozófiájának kell megvilágítania.

Az irodalom vezetett a munkásmozgalomba és a szocializmus ihlett írói munkára. 1927 végén ismerem meg Kassák Lajos „Egy ember életé”-t és a „Mesteremberek” modern pátoszát. A munkásmozgalomban találkoztam József Attilával és a Japán kávéházban Nagy Lajossal. Attila költészetét és Nagy Lajos novelláit tartottam a korszerű példának, s elejétől hittem egy szocialista és realista művészet igazságában. A társadalmi haladás és a művészi valóság oszthatatlan egységére törekedtem. Meggyőződésem, hogy az író nem leltározhatja korát és nem egyszerű tükrözje annak. A művészi egyéniség nemesítő többlete nélkül nincs művészet. De mi értelme lenne regényeim, elbeszéléseim, színműveim és filmjeim után a didaktikus magyarázatnak? Az élet szakadatlan küzdelem írói hajlamaink kifejtéséért és nemesítéséért. Roppant erkölcsi és szellemi feladatok tornyosulnak elének. Ma is, mint harmincöt év előtt, hiszek egy szocialista és realista irodalom emberi és kultúrtörténeti küldetésében. Személyi adataim felsorolásakor — ennyi év után is — egy szónál — egy szónál — egy szónál — egy szónál, amelyet kiérdemelni, úgy látszik, kevés egy élet, és ez az egy szó: író.

Vincze Lajos tusrajza

ág költségszerkezetének változása is jelzi. A lemezek eladási árának csak 20 százalékát teszik ki az előállítási költségek és mindössze további 13 százalék marad a hanglemezgyártó vállalatoknál. Az értékesítési és marketing-ráfordítások súlya 28 százalék és a kereskedő árre is meglepően magas, 23 százalékos. (A fennmaradó 16 százalékot a különféle jogdíjak jelentik.) E kimutatás egyértelműen azt mutatja, hogy *nem a lemez előállítására, hanem az értékesítésére kell sokat költeni!* Csakis az agresszív piaci verseny következtében törtenhetett meg, hogy egyes esetekben a lemezhez ingyen adott reklámcélú ajándék többre került a cégnek, mint amennyit a lemez hozott. A konkurenciától való különbözni vágyásnak tudhatjuk be azt is, hogy egyes cégek nemrég szív alakú vagy gitár formájú lemezekkel jelentkeztek.

Tény, a felszínen maradáshoz pénz

kell és aligha véletlen az sem, hogy a nagy hanglemezvállalatok mögött sokszor egészen más profilú világcégek állnak. Az angol *EMI Records* anyavállalata a *Thorn EMI*, a ma még önálló *PolyGram* esetleges veszteségét is fedezni tudná a *Siemens* és a *Philips*. A „nagyok” mellett azonban még számos kisebb, úgynevezett „független” vállalkozás is harcol a vásárlók kegyeiért. A jelek szerint nem is teljesen eredménytelenül. Az angol piacon például részesedésük eléri a 40 százalékot és pénzügyi mérlegük is gyakran jobb, mint óriási vetélytársaiké. Kisebb méretüknél fogva ugyanis kevesebb az állandó költség, kisebb az adminisztratív létszám, ritkábban fordul elő, hogy saját tulajdonukban lenne a lemeznyomó. A „függetlenek” ugyanis előnyösebbnek tartják alkalmankénti bedolgozók igénybevételét, szolgáltatások megvásárlását.

A kisvállalatok felvirágzását hat évvel ezelőtt az „új hullámos” zene indította el, néhányuknak azóta is szerencséje van új tehetségek felfedezésével. A már említett Kultúraklub például — érdekessége az együttesnek, hogy szólóénekesre bizonytalan nemű — a *Virgin*-társaság révén került a világnagyságok sorába. A „kicsik” létét paradox módon a szakma gigászai sem kívánják veszélyeztetni, hisz azok a nyomó kapacitást, a stúdiókat, az értékesítési hálózatot stb. csak a „nagyoktól” tudják bérbé venni.

A hanglemezpiac kilátásairól ké-

szült elemzések többsége azt vallja, hogy a nyolcvanas évek második felében a harc nem annyira a „nagyok” és a „függetlenek” között folyik majd, hanem az óriások próbálják piaci súlyukat egymás rovására emelni. A harcban pedig szövetségesekre van szükség. Ezért sem okozott különösebb meglepetést, hogy a Siemens és a Philips közös tulajdonában levő *PolyGram* és a Warner Communications részét képező *WEA* lemeztársaság bejelentete, hogy egyesülni kíván. A lépés következményei ahhoz hasonlíthatók, mintha a *Ford* és a *Chrysler* lépne frigyre, itt is a piac második és harmadik legnagyobb vállalatáról van szó. A tervezett vállalatbirodalom 2 milliárd font forgalommal rendelkezne és ezzel leszorítaná a vezető helyről az azt eddig elfoglaló *CBS Records*-t. (Összehasonlításul: ma a tőkés világban évente mintegy 6 milliárd font értékben kelnek el lemezek és műsoros kazetták.) Már találgatások folynak arról, hogyan fog a *CBS* reagálni. Sokan valószínűnek tartják, hogy maga is a fuziót választja, vagy az angol *EMI* vagy pedig az amerikai *RCA* lesz partnere. A *PolyGram* és a *WEA* házassági tervét ugyan egyelőre még hatóságok és bíróságok vizsgálják abból a szempontból, nem sérti-e a lépés a trösztellenes törvények valamelyikét. A közeli jövő azonban mindenképpen a hanglemezgyártók élesedő versenyét hozza majd, az egyre becsebbé váló fogyasztóért.

G. Gy.—Sz. P.

CSOMAJAINK

Sok zsebem van, elfér bennük minden. Váltás-kámat is otthon hagytam, minek? Igazol-ványaim, pénzem, zsebkendőm, cigarettám lapulását bőrömön érzem. Kezemet zsebre vágom, nézelődöm. Különös: csak nálam nin-csen csomag. Mindenki más, visz valamit... Zavar. No, lám! Így már más. Ez a zavartság az én csomagom. Vállamra nehezül, hátamat nyomja. Megállok. Nekidőlök egy klugró ka-pufélfának. Leltározok. Az említett zavarom mellett mi lapul itt még? Nézzük csak. Ebbe a kisvárosba jártam iskolába. Itt van a kollé-giumi szobám képe, társaim arca, egy taná-rom, amint mosolyog és egy, kettő, három... Megszámolni sem tudom. Szerelmelm. Na-gyon nehéz kezd lenni a zsák. Jó volna leülni, de hova? Megpróbálok elvászorogni odáig. Látom ott egy presszót nyitottak. Régen üzlet volt; tíz-tizenöt dekányi parizereim és zöm-léim beszerzőhelye. És tessék, a régi villamos is a zsákomba kerül, hiszen akkoriban itt még villamos járt. Amott pedig szolidan félrehú-zódva kopott konflisok várakoztak. Már alig állok a lábamon! Zavarom egyre nagyobb, néznek az emberek. Az a babakocsit toló nő mintha egy pillanatra megállt volna előttem. Egy férfi visszafordult, azt gondolhatta: ré-szeg már fényes délelőtt. Csak indulna már el a lábam! Terheimmel térdig süllyedek a fagyos betonba. Homlokomat, halántékomat előnti a víz.

— Rosszul van, uram?

— Nem, köszönöm asszonyom, már jól va-gyok.

És könnyedén lépkedek a presszó felé
(vödörös)

HABIK
CSABA
KÉPRIPORTJA

84. febr. 11.

Bombaüzlet, kicsiben, nagyban

A világon tavaly 600 milliárd dollárt tettek ki a hadikiadások. Mennyi is tulajdonképpen ez a 600 milliárd dollár? 1983-ban ez az összeg egyenlő volt a világkereskedelem értékének egyharmadával, vagy több mint 60 fejlődő ország bruttó társadalmi termékének összegével. Bárhogy is nézzük: az emberiségnek hatalmas anyagi megterhelést jelent a fegyverkezés.

Az egy évre tervezett katonai kiadások összege a világ legtöbb államában importot jelent, hiszen korszerű, piac-képes fegyverek előállítására csak néhány ország képes. Noha a fegyverkereskedelem adatait szinte mindenütt bizalmasan kezelik, megközelítő pontosságú becslések idő-

A páncélosnak is kell cégér – furcsa „vendég” egy sajtókonferencián...

megrendelések számottevően visszaestek. Ez az irányzat jellemző a legnagyobb amerikai repülőgépgyártókra, a Boeingre, a Lockheedre, a McDonnell-Douglasre és a többiekre. Az elmúlt években termelésük 50–70 százalékát a katonai megrendelések tették ki, ezek nélkül könnyen csődökzelbe kerültek volna.

A jelenlegi fegyverszállítási konjunktúrában óriási verseny folyik mind belföldön, mind pedig nemzetközi méretekben a szállítók között. Az Egyesült Államokban kíméletlen harcot vívnak a megrendelések elnyeréséért a repülőgépiparban a Boeing, a Lockheed, a Grumman, a Hughes Aircraft, a Northrop, a Ford Aerospace és a többiek. Nem kisebb a konkurenciaharc a minikomputerek és a mikroprocesszorok szállítói — a Motorola, a National Semiconductor, Hewlett-Packard stb. — között sem, hiszen ezek a cégek — az International Herald Tribune szerint — a katonai célokra gyártott félvezetőkért a Pentagonnak négyszer annyit tudnak felszámítani, mint a polgári vállalatoknak szállított „civil” mikroelektronikáért.

A nagy fegyvergyártó országok gazdaságában nem játszik elhanyagolható szerepet a fegyverexport. A tőkés világ jelentős fegyverexportőreinek egyelőre nem kell váltástól tartaniuk. A politikai válsággócok országai biztos és tartós vásárlók, mások pedig azért fegyverkeznek, hogy az esetleges külső (vagy belső) fenyegetésre vagy támogatásra a mindenkor legkorszerűbb technikával tudjanak válaszolni. Ilyen vagy olyan okból, de a fegyverkezés, a katonai arzenál állandó modernizálásának körhíntáján nincs megállás, de még lassulás sem.

A fejlett tőkés országok legnagyobb fegyvervásárlói a közel-keleti arab államok, Izrael, valamint a délkelet-ázsiai térség országai. Nem kis tételt jelentenek a NATO keretében egymásnak szállított fegyverek sem.

A harmadik világ államai is igyekeznek bejutni a fegyvergyártók zártkörű klubjába, mert tudják, hogy ez az üzletág a vállalatok részére igen nagy jövedelmet és profitot biztosít. A fejlődő országokban többnyire összeszerelik az odaszállított fegyveralkatrészeket, de licencek alapján maguk is folytatnak gyártást. Így a nagy tőkés fegyvergyártó monopóliumoknak lehetőségük nyílik arra, hogy megszüntessék a kevésbé jövedelmező hadieszközök előállítását, s a felszabaduló kapacitásokat nagyobb profitot hozó, ugyancsak katonai rendeltetésű árucikkek termelésére állítsák át.

Az infláció, az áremelkedés természetesen a fegyvereket sem kíméli. Jellemző példa, hogy hét esztendővel ezelőtt egy M—1-es amerikai harckocsi ára 600 ezer dollár körül mozgott, ma potom 1,8 millióért „vesztegetik”. Jócskán emelkedett a vadászgépek ára is: az F—15-öst a McDonnell-Douglas ma már 33, az F—16-ost a General Dynamics 46 millió dollárért árulja. S hogy ezek az árak mennyi hasznot hoznak? A gyártók — érthető módon — ilyen információkat nem közölnek éves üzleti jelentésükben, de azt nem titkolják, hogy profitrátájuk magasabb, mint a polgári termékek esetében.

Gonda György — Szentgáli Péter

EGY TÉMA TOBB OLDALON — EGY TÉMA TOBB OLDALRÓL
Összeállította: IMRE GABOR

Hirdetni mindent lehet — angol és izraeli gyártók ajánlata nyugatnémet lapban

ről időre napvilágot látnak. Nyugati adatok szerint a világ fegyverkereskedelmének 60–65 százalékát a fejlett tőkés országok bonyolítják le. A világ első számú fegyverreladója az Egyesült Államok, a tőkés országok közül Franciaország áll a második helyen. Nem sokkal marad el a sorban az NSZK, Nagy-Britannia és Olaszország.

A katonai kiadásokat, valamint a fegyverexportot a fejlett tőkés országok konjunktúraösztönző tényezőnek tekintik. Az állam, valamint az importőrök megrendelése „életető injekciót” jelentenek a gazdaságnak, különösen recesszió idején. A hadiipar termékeinek egyetlen vásárlója van, a kormány. Ezt a megrendelőt viszont elsősorban a fegyverek teljesítménye érdekli, s csak másodsorban azok ára. Mivel a fejlett tőkés államokban a fegyvereket az állam rendeli meg a döntően magánkézben levő hadiipartól, a gyártó cégek szempontjából a haditechnika „bekereskedelmének” legalább olyan jelentősége van, mint külkereskedelmének.

Az amerikai gazdaságban a hadiipari komplexum az egyik legfontosabb tényező. Reagan elnök öt évre szóló fegyverkezési programja 1500 milliárd dollár kiadást irányoz elő, s ez az összeg biztos és zsiros megrendeléseket jelent a nagy amerikai fegyvergyártóknak. Az Egyesült Államokban viszonylag kevés a kizárólag katonai eszközöket gyártó cég, a vállalatok általában a polgári szféra számára is termelnek. Tekintettel arra, hogy az amerikai gazdaságot és a vállalatokat kisebb-nagyobb megszakításokkal immár egy évtizede sújtja a válság, sok céget csak a katonai megrendelések tartanak életben, a „civil”

BORBÍRÁK

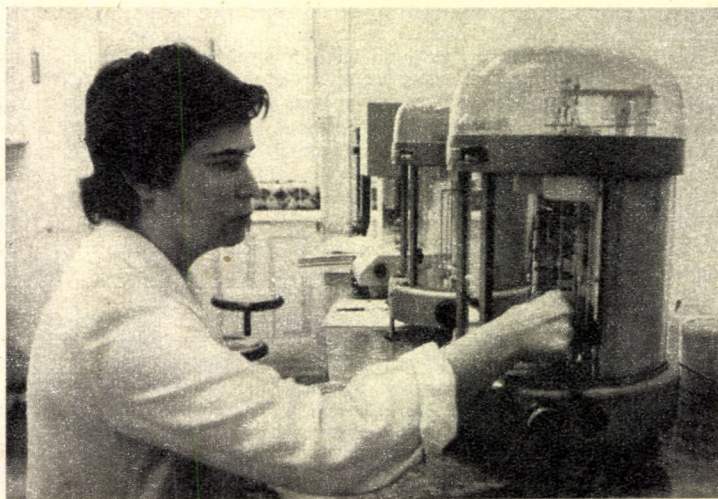
Mottó: „A borban igazság vagyon, sok. De vannak szintúgy sokan a hunczút csaposok. Sátán-főzte szívők, májok, s bő zúzások ha hamis — megrontanak, silányítanak, kézen-közön elveszejtjén soknál ollyasbb szikrát szóró bori igazságot is.”
(Régi kalendárium nyomán)

A játékoskedvű hajdani versfaragó nyilván a „borkeresztelés” ősi rítusaira gondolt, szelíden panaszkodván, mert ugye a keresztvíz árát mindig is a vendég fizette, s az átkeresztelések nyomán az új névhez járó felpénzeket ugyancsak. Ám, hogy máig mennyire időszerű maradt a fenti pár ódon sor, csak az utóbbi napokban tudtuk meg mi is. Arról már korábban értesültünk, hogy Budán, az „Ilonka néni Borozója” néven ismert, Fő utcai műintézetben tavalytól megváltoztak a vendégvárás, vendéglátás körülményei. S ezt némely vendégek nehez-

ményezték, mondván: az Ilonka néni-vel meg voltak békességben, hiszen a pénzükért mindig jó bort kaptak. S olyan bort főleg, ami az ártáblára is úgy volt kiírva, amilyen az valójában volt. Egy szó mint száz: ezek a finnyás ízlésű borvendégek nem átalolták, s panaszuikkal az illetékesekhez fordultak, lévén a szomszédságban (II., Bem József tér 2. alatt) az Országos Borminősítő Intézet (OBI).

No, de mindez még tavaly, év elején történt. Azóta valóságos „hadiállapot” feszül a felek: egyrészt a borozó ifjú és csinos bérlője, a mindössze 25

éves Fülöp Sarolta, másfelől a közérdek — s ezen belül a vendégérdek — képviseletében lelkiismeretes gondossággal eljáró, hivatalos és kötelességszerű ellenőrzéseit meg-megismétlő OBI-szakemberek között. Az eljárás során született bírságoló határozat és fellebbezés, minisztériumi döntés, aztán a rendőrségtől vádemelési javaslat következett, majd bírósági ítélet. Csak éppen a makacs borozóbérlő bizakodott váltig bizonyos „magasabb” pártfogókban, illetve talán csak abban, hogy ő, aki nyilván nem véletlenül ilyen merész — a hivatalos zá-

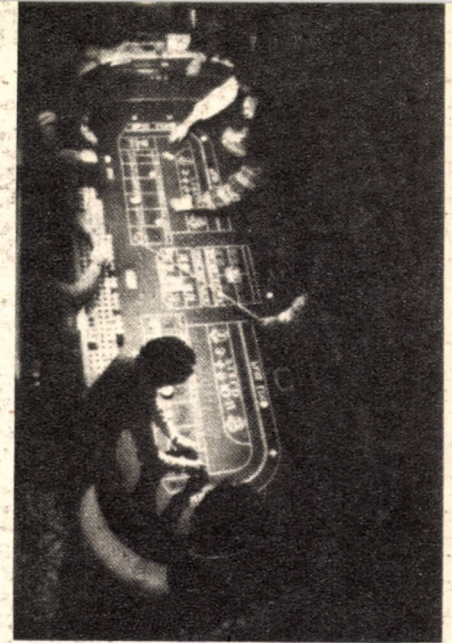
84. máj. 10.

rom órás autózással elérni — s amerikai léptékkal mérve kőhajításnyira van olyan gazdag városoktól, amilyen New York, Philadelphia vagy Baltimore.

A negyvenezer lélekszámú város sikereiről mindennél többet mondanak a tavalyi esztendő számai. Las Vegas játékkaszinóját 1983-ban 11 millióan keresték fel, miközben Atlantic City kilenc kaszinójában — vagy inkább kaszinóbirodalmában — 27 millióan fordultak meg. A teljes bevétel Las Vegasban tavaly 1,9 milliárd dollárra rúgott (ebből a nyereség 500 millió volt), még a konkurens város csaknem 1,8 milliárd dollár bevételre tett szert, de az előrebecslések szerint idén a bevétel és a nyereség szempontjából Atlantic City elhódítja az elsőséget.

A korábban viszonylag csendes

Mindennap, pontban déli 12 órakor „szerencsebuszok” tucatjai indulnak el Washingtonból az Egyesült Államok szerencsejáték-iparának új paradicsoma, Atlantic City irányába. A húszdolláros kaszinótúra”. — csoportos jelentkezés esetén a részvételi díj hét és fél dollár — kétszer háromórás utazást, hat órán át tartó játzsási lehetőséget és néhány, a játékautomaták igénybevételére jogosító ingyenjegyet biztosít a résztvevőknek. A többi pénzárca, ügyesség és nem utolsósorban szerencse dolga. Atlantic Citybe évente 300 ezer (!) busz érkezik — természetesen nemcsak a fővárosból —, a rulett-turizmus a közlekedési vállalatoknak és mindenekelőtt az USA keleti partja új játékarangvárosának bombaüzlet.

Amikor 1978-ban a *Resort International* cég megnyitotta első játékkaszinóját a New Yorktól mindössze kétórányi autóútra fekvő tengerparti városban, igazán kevesek számítottak arra, hogy 1984-ben átveszi a vezető helyet a szerencsejátékok Mekkájától, a Nevada állambeli Las Vegas-tól. A kaszinóüzletág szakértői tudatosan választották ki a helyszínt. Az elmúlt évtizedben megrágult közlekedési és benzinköltségek ugyanis világossá tették, hogy számottevően csökkenni fog Las Vegas látogatottsága. Atlantic Cityt számítások szerint 50 millió amerikai tudja két-há-

Kaszinóbirodalmak csatája

tengerparti város 1978-ban indult szédületes fejlődésnek. Szállodák tucatjai épültek, s a helyi lakosok is minden szobát, sutfit a vendégek rendelkezésére bocsátottak. Jelenleg nyolcezer a szállodai szobák száma, a „fizetővendég”-szobák pedig több mint ötvízezer férőhellyel rendelkeznek. A jelenleg működő kilenc kaszinó mellett hamarosan csaknem tucatnyi újabb játékhely áll a szórakozni vágyók és a pénzesek rendelkezésére.

Atlantic Cityben — akárcsak Las Vegasban — a kaszinóvendégek többsége úgynevezett, kisjátékos, akik mindössze néhány tíz, vagy száz dollárral próbálnak szerencsét, de a kis pénzzel is párosulhat nagy játékszenvedély. Természetesen jelen vannak a

kaszinók jól ismert „vastag” vendégei is, akiknél a tétek rendszerint ezernél kezdődnek — természetesen dollárban.

Ahol pénz van, ott megjelenik a bűnözés is. Igaz, Atlantic City már „kaszinókorzaka” előtt kétes hírnevet szerzett a szünni nem akaró bűnözés miatt. Am azok a „fiúk” még kisvállalkozónak számítottak. Hamarosan megjelent a maffia, s a profik egy része — a nagyobb „siker” reményében — Las Vegasból települt át. Mindennaposak a betörések és a lopások, de ijesztően megnövekedett a gyilkosságok száma is: csak 1981-ben több mint harminc embert öltek meg az egymással rivalizáló bandák. Virágzik a prostitúció is, az Atlantic Avenuen a nap minden szakában tömegesen sétálnak a „lányok”.

Atlantic City nem éri be a jelenlegi „sikerekkel”. Szerencsehálóját kiveti Európára is, ugyanis idén hatalmas propagandakampány indul meg az óceánon inneni vendégek elcsábításáért, megnyeréséért. Fortuna — és az üzleti világ újszülöttü kegyeltje azonban nem ülhet sokáig a babérajain. A hírek szerint New York is ringbe száll, a város néhány éven belül szertre a világ első számú szerencsejáték-központjává válni...

Gonda György—Szentgáli Péter

Következő számunkban:
A maffia kaszinói.

A Resorts — a világ legnagyobb kaszinójaként hirdetik — és egy mini-vállalkozás: jósda a szerencsevárosban

tott, tompa, csaknem gyászos hangon megszólaltam.

— Kedves uram, az ön szobátársa, a barátom hogy van?

— Mit tudom én. Biztos jól. De miért nem tőle kérde? — válaszolt kissé nyeglén és ellenségesen a szőrösög.

Sejtelmesen még lejjebb halkítva hangom, szinte suttoztam.

— Bocsásson meg, de ezt nem lehet... szóval... no de ez nem is tartozik önre... csak annyit mondjon meg, volt-e rohama?

— Mi... Micsoda... Mije volt a... a barátjának...? — kérdezte most felélenkülve, de riadtan Tibor barátom szőrösög orrú szobátársa.

— Semmi-semmi. Ha nem volt — s ezek szerint nem — akkor bizonyosan már gyógyulófélben van — mondtam, s már fordultam is ki a szobából.

Egy remegő kéz kulcsolódott karomra.

— Maga most köteles, érti, köteles nekem megmondani, hogy micsoda rohamról beszél itten... ez mégis csak disznóság, hogy csak úgy itthagya.

— Mért izgatja magát uram? — kérdeztem csaknem negédes nyugalommal. — Hiszen ön mondta, hogy Tibor barátom csendesén viselkedik, nekem eliheti, hogyha egészséges, ő a légynek sem árt. Nyilván már csaknem teljesen meggyógyult, úgy hogyha lenne szíves utamra engedni... — s itt lefejtettem a 202-es szőrösög mancsát a karomról.

— Addig ki nem engedem innen, amíg meg nem mondja, hogy...

— No, jó, idefigyeljen — suttoztam. — A barátom (de ezt el ne mondja neki, mert irtózatot következménye lehet), szóval a barátom egyrészt lunatikus, holdkóros, másrészt valami magnetikus hullámok hatására éjfél tájban vagy valamivel később felébred. Namármost, ilyenkor semmit sem tud önmagáról és képes törni-zúzni, ami ha figyelembe vesszük óriási erejét...

A szőrösög — jobb híján így nevezem — rémülten meredt rám.

— És... és akkor... — nyögte rémülten.

— Semmi és akkor, hiszen láthatja, hogy nyilván meggyógyult és csak utókezelésre küldték ide a szanatóriumba. Úgyhogy felejtse el, amit mondtam — s ezzel kifordultam a 202-es szobából.

Miközben újra hörpintettem a feléges Vilmoskörtéből a patikus, az Atya és az ezredes előrehajolt.

— Folytassa már, az ég áldja meg — mondta a patikus.

— Nos — folytattam —, valamikor fél egy tájt irtózatot üvöltés hangzott fel, majd rohanás zaja, üvegcseröpölés és egy tompa zuhanás. Minden beteg rémülten kifutott a folyosóra, ahol a 202-es szőrösög feküdt a kőpadlón mereven, miközben az ügyeletes orvosnő hajolt fölé sztetoszkópját a beteg — immár halott — szívére helyezve. A nővérek visszatessékelték a riadt betegeket. Gondolom az összefüggés egyszerű, nemde? Hiszen, drága barátaim, nyilván önökkel is előfordul, hogy éjjelente olykor — hát hogy is mondjam — fel kell keresniük az illemhelyet. Föltehetően — sőt utólag bizonyítottan — ezt történt az én medvényi erős Tibor barátommal is, aki — nem akarva zavarni szobátársát — kissé kábán és vaksin, mint egy holdkóros tapogatózva szállt le az ágyról, s mint később elmondta, a lélegzete is elállt a rémülettől, amikor szörnyűséges szobátársa eszelősen rámeredt, majd teljesen indokolatlanul üvöltve kirohant.

Mellesleg Tibor barátom nem kapott új szobátársat, és három hét múltán két kilót hizva, kisimult arccal távozott. Hát ennyi!

A patikus remegő kézzel matatott a kupicák körül, az Atya mély kutató pillantással nézett rám. Az ezredes mély, de kissé fakó hangon szólt meg.

— Mondja, a 202-es delikvensen és magán kívül volt-e akkor vagy később tudomása bárkinek is a kettőjük között lezajló beszélgetésről?

— Hova gondol, ezredes? Hát ennyire tehetségtelennek képzlek engem?! — kérdeztem méltatlankodva.

— Akkor ez — kimondom egyenesen — tökéletes bűntény!

— Lenne — vágtam közbe gyorsan... ha a szőrösög orrú nem tért volna magához és még azon éjjel nem kérte volna, hogy helyezték inkább a faskamrába, csak ne maradjon Tibor barátunk közelében.

Az ezredes rámeredt, az Atya megcsóválta fejét, a patikus felnyerített: — na hallja, barátom, maga aztán mindig kitalál valami örületes marhaságot, már sértésnek ne vegye. Na lássunk hozzá: első piros oszt — azzal keverni kezdte a kártyát.

Én meg közben arra gondoltam, hogy remélhetően egyikük sem fog érdeklődni az S.-i szanatóriumban. Végtére is olyan kellemesek ezek az esti kártyapartik.

ciózásra sorban állva — kit látok — egy régen szem elől veszített barátot, Tibort, a hatalmas mackótermető, ám ugyanilyen lágyszívű ügyészt. Igen, lágyszívű ügyész, barátaim — ilyen is van, ha hiszik, ha nem. Tibor megörült, átölelt, megropogtatta csontjaimat — többet ért mellesleg, mint egy tangentor kezelés — megbeszéltük, hogy az injekciózás után eltársalkodunk. S aztán, már túl az intramuskuláris meg intravénás örömkön, csakugyan összeültünk. A régi közös emlékek idézésén túl eljutotunk a mához.

Tibor barátom a kétméteres macskó, teljes idegkimerülésre panaszzkodott — meg a szobátársára.

— Édes barátom, te ismeresz engem, tudod, hogy a légynek sem ártok, de ez a fickó kibírhatatlan — mondta. A legkevesebb az, hogy horkol mint egy ágyú. De ha ébren van, még rosszabb. Locsog-fecseg, be nem áll a szája, rosszindulatú, az élő fába is beleköt. Verejtékezem az idegességtől, tegnap érkeztem, de mára már lényegesen romlott az állapotom.

— Mért nem kérsz cserét? — kérdeztem.

Tibor reménytelenül legyintett: Ugyan — mondta — nincs hely, nem akarok panaszzkodni, emellett semmi garancia arra, hogy egy másik szobátárs jobb lenne, mint ez.

— Lassan indul ez a tökéletes bűntény — vetette közbe kissé maliciózan az ezredes.

— De gyorsan folytatódik — válaszoltam. — Egyszóval láttam, hogy Tiboron csak én segíthetek. Bíz az ügyet rám, barátom, vigasztaltam a gyermekien tehetetlen óriást. Hányasban laksz?

— A 202-esben — válaszolta és lemondóan legyintett.

A 202-es szoba ferdén szemben volt az enyémmel.

Kifigyeltem Tibor barátom szobátársát. Szó mi szó, még első látásra is ellenszenves volt a nyeszlett sunyi pillantású, valami satnya menyéthez hasonló, ám hangoskodó úriember. Láttam, hogy külön turnusban étkeznek, s mikor Tibor barátom, az óriás-csecsemő lement a közös étkezőbe, s szobátársa a helyén volt, óvatosan bekopogtattam szobájuk, a 202-es ajtaján.

— Tessék — mondta egy kelletlen hang. A hang tulajdonosa az ágyán ült már pizsamában, kezében egy kis táskarádióval, mely szőrösög hangot hallatott.

Óvatosan körülnéztem, majd foj-

Ha a nagy londoni bankok tervei valóra válnak, 1986-ban az angol kis-kereskedelem forradalmi változáson megy keresztül és széles körben lehetőségessé válik a pénzmentes vásárlás.

Az új rendszer a tervek szerint a következőképpen működne: a vásárló a pénztárgépnél — amely nem más, mint egy számítógép-terminál — bemutatja az árut és kis műanyag kártyáját. A pénztáros behelyezi a terminál nyílásába a kártyát és a gép leolvassa a lapocskára mágneses szalagján tárolt információkat. A vásárló adatai ezek után egy közepes „gyűjtőszámítógép” közvetítésével bekerülnek egy speciális, elektronikus jelek továbbítására szolgáló telefonhálózatba (ez a hálózat egyébként már ma is létezik), s addig utaznak a rendszerben, ameddig meg nem érkeznek a kártyát kibocsátó intézmény — bank, áruház, hitelkártya-társaság stb. — számítógépehez. Itt megtörténik az adatok ellenőrzése, a kártya érvényességének elbírálása, s a gép arról is megbizonyosodik, hogy a vásárló számláján valóban van-e fedezet. A jóváhagyás ezek után visszajut a

pénztárgéphez, ahol az ügyfélnek már csak be kell ütnie saját titkos négyjegyű személyi számát a gépbe. Ily módon lehet ugyanis védekezni az ellen, hogy lopott kártyákkal illetéktelenek is visszaélhessenek. Ha a négyjegyű szám is rendben van, a kiválasztott árukat el lehet tenni. A gép számára azonban még nem ért véget a munka. A számla végösszegével ezek után megterheli az ügyfél számláját. Mellékesen persze a számítógép a vásárolt áruk mennyiségét és értékét levonja a bolt készletéből, ellenőrzi a készlet szintet, és ha valamelyik áru fogytán lenne, újabb rendelést ad fel. Mindez a gyakorlatban csupán néhány másodpercig tart majd.

A rendszer előnyei nyilvánvalóak: csökkenni fog a bankokban a papírmunka, a pénzkezelés költségei mintegy 50 százalékkal mérséklődnek. A kereskedőknek nem kell a jövőben félniük a pénz- és csekkhamisítótól, a pénztáros nem tévedhet a pénzváltásnál, s gyorsabb lesz a bevásárlás. Az univerzális plasztikkártya a vevő számára más miatt is előnyös, biztonságot ad, kényelmes, nem kell többet készpénzt hurcolni, a visszajáró összeget számolni, a pénztárcával, a kasszával bajlódni. Vagyis mindenki jól jár, hiszen az új rendszer nemcsak a készpénzt, de — feltehetően — a csekket is ki fogja szorítani. A műanyag kártyát ugyanis nem kell „kitölteni” és fedezete a csekkénél gyorsabban és biztonságosabban ellenőrizhető.

A pénzmentes vásárlás bevezetése a közvetlenül érdekelték mellett még egy csoport számára jelent majd üzletet: azon gyáraknak, amelyeknek a hálózatot kell szállítaniuk. A méretek óriásiak, az előzetes számítások szerint csak terminál-pénztárgépből több mint 700 ezer darabra lesz szükség. A megrendelésekre természetesen első sorban Nyugat-Európában számíthatnak, a jelek szerint azonban bizonyos igényeket a tengerentúli IBM is ki tud elégíteni. Így nagy valószínűséggel az *International Business Machines* szállítaná a rendszerhez szüksé-

Automata bank Japánban — éjjel-nappal rendelkezésre áll

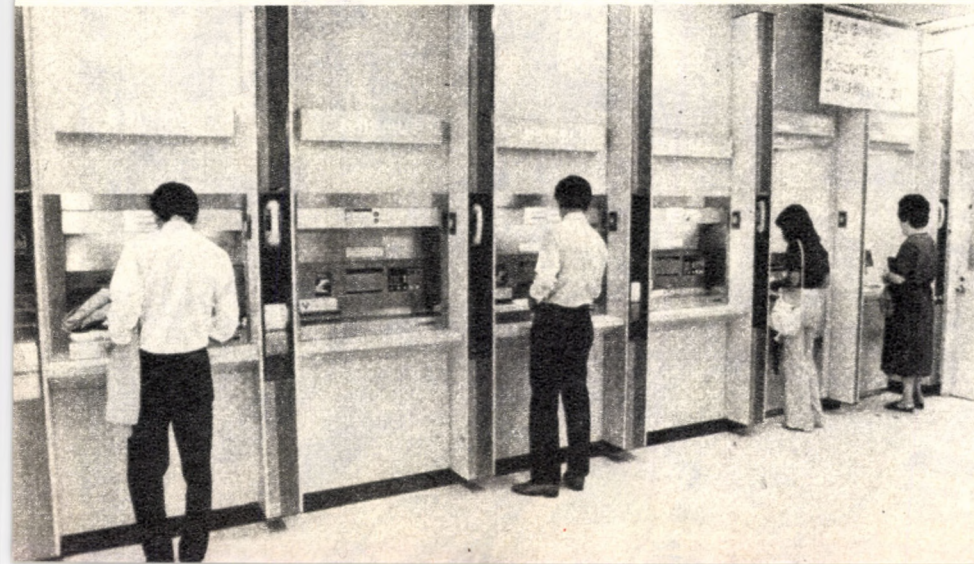

Kártya

ges közepes számítógépeket, dolgozná ki a szofbert és garantálná az adatforgalom titkosságát. Az egész elképzelés egyébként az előzetes kalkulációk szerint meglepően nyereséges, költségei már három év alatt megtérülnének.

A pénzmentes vásárlás ma még terv, a pénzmentes turizmus viszont már valóság. E „plasztik paradicsom” színhelye Velence, ahol a látogató a gondolatól a fodrászig, a fogorvostól a házasságkötő teremig használhatja hitelkártyáját. Az ötlet a városi tanácstól eredt. A testület ugyanis aggasztónak találta, hogy a téli hónapokban a városban mintegy 11 ezer vendégágy üres. Társultak tehát az *American Express*-szel és magánvállalkozók százait beszélték rá, hogy ezt az előkelő hitelkártyát elfogadják.

tént. Az adott neki lehetőséget erre, hogy a párizsi sajtó akkoriban *váltsággal küszködött*. Hosszú időn keresztül ugyanis olyan emberek irányították a nagy lapokat, akik kiváló, nagy formátumú egyéniségek voltak ugyan, ám *nem bizonyultak jó menedzsereknek*.

1975-ben a *France-Soir* és a *Le Figaro* már több mint 20 millió frankos deficittel bajlódott. Hersant tehát királyként vonulhatott be. Ide nekem Párizst! — dűnyögte elégedetten. Joggal érezte magát nyeregben: a jobboldali kormányzatok nagy bankjai ugyanis *összefogtak az érdekében*, s hiteleket, kölcsönöket juttattak neki. Amikor a modern francia sajtó egyik atyjának tartott *Albert Prouvost*, a *Paris-Soir*, a *Paris-Match*, a *Marie-France* és más lapok alapítója átadta lambériázott irodáját a Champs Elysée-n, a *Le Figaro* szerkesztőségében, *Robert Hersantnak — lezárult egy korszak*, s új kezdődött, mégpedig *azonnal*. Az a korszak, amelyet az Hersant-módszer jellemez. És az Hersant-féle *jobboldali uszító stílus*. A *Le Figaro* után a császár beolvasztotta birodalmába a nagy múltú *L'Aurore*-t, majd a *France-Soir* következett. Igaz, az *Hachette*-től átvett *France-Soir* személyzete *sztrájkba is lépett*, hogy tiltakozzék a sajtó ilyen nagymértékű koncentrációja ellen, s

a törvényességre apellálva a köztársasági elnökhöz fordult — ám *mindhiába*. Mert igaz, hogy az Hersant-birodalom létezése, *már kezdettől fogva sértette a törvényt*, de a konzervatív kormányok, az Hersant-sajtótól kapott támogatás fejében, *szemet hunytak eme „apróság” fölött*. Ezzel együtt a sajtótörvény megsértése miatt *már indult eljárás Hersant ellen*, de hát a vizsgálat *éveken keresztül húzódott*, s még 1981-ben, a baloldali hatalomra kerülésekor is *tartott*.

S a baloldali kormányzat — amely a szokástól eltérően — *nem részesítette amnesztiában a sajtócsászárt* —, a minap *új sajtótörvényt fogadott el*. *Pierre Mauroy* kormányfő már a Szocialista Párt Bourg-en-Bresse-i kongresszusán bejelentette, hogy a kormány új sajtótörvényt készít elő, amelynek célja a sajtó koncentrációjának megakadályozása (közvetve tehát az Hersant-impérium visszaszorítása). A november végén elfogadott törvény szerint *egy személy birtokában nem lehet több három országos terjesztésű napi- vagy hetilapnál*, s ezek közül csak egy lehet napilap. *Egy személy nem lehet tulajdonosa egyszerre egy országos és egy vidéki napilapnak*, továbbá *nem lehet tulajdonában több olyan vidéki napilap, vagy hetilap sem, amelyeknek összpéldányszáma meghaladja országos*

viszonylatban az összes hasonló sajtótermékek 15 százalékát.

Bár szabályozták a lapkiadók és a szerkesztőségek viszonyát is, hogy ily módon is biztosítsák a sajtó szabadságát és pluralizmusát, a jobboldal mégis *heves kampányt folyt* az új törvény ellen, arra hivatkozva, hogy az „megfojtja a sajtószabadságot”. Kell-e mondani, hogy e kampányban az *Hersant-lapok járnak élen!* Végül is, a trösztellenes törvény az ő birodalmukat készül megcsonkítani. *André Audinot*, az Hersant-tröszt második embere a *Le Monde* hasábjain már fenyegetőző hangnemű bejelentést is közzé tett: „*Cégem roppant pragmatikus lesz. Vagy talán az Hersant-család tagjai, külön-külön, egymástól függetlenül, nem birtokolhatnak egy-egy újságot? Azt is megtiltják-e, hogy az újságok Hersant úr családtagjainak és politikai barátainak kezében legyenek?*” E kérdések persze, roppant költőiek. Hiszen Audinot azt is közölte: „*Felkészülünk!*”

A baloldali kormányzat is.

Járai Judit

Robert Hersant a birodalom ura

csata

A Velencébe látogatóknak így elvileg felesleges készpénzt magukkal hozniuk. (Ha véletlenül mégis olyan helyre tévednének, ahol az American Express hatalma megszűnik, a vállalat által kibocsátott speciális aranyszínű kártya felmutatásával könnyen jutnak bármelyik nagyobb banknál készpénzhez.) Velence azonban — ma még — kivétel, s az utazók nem lehetnek meg készpénz és csekkfüzet nélkül. Voltaképpen nem is lehet elvárni az éhes turistától, hogy korgó gyomorral addig mászkáljon, míg meg nem pillantja a *Credit Blanche*, *Master Card* vagy *Diners Club* jelét. Sok kereskedőnek is gyakran teher a hitelkártya-vásárlás, hisz külön bizonylatot kell kiállítania a vásárlásról, a kártya valódiságáról pedig ajánlatos egy telefonon megbizonyosodni.

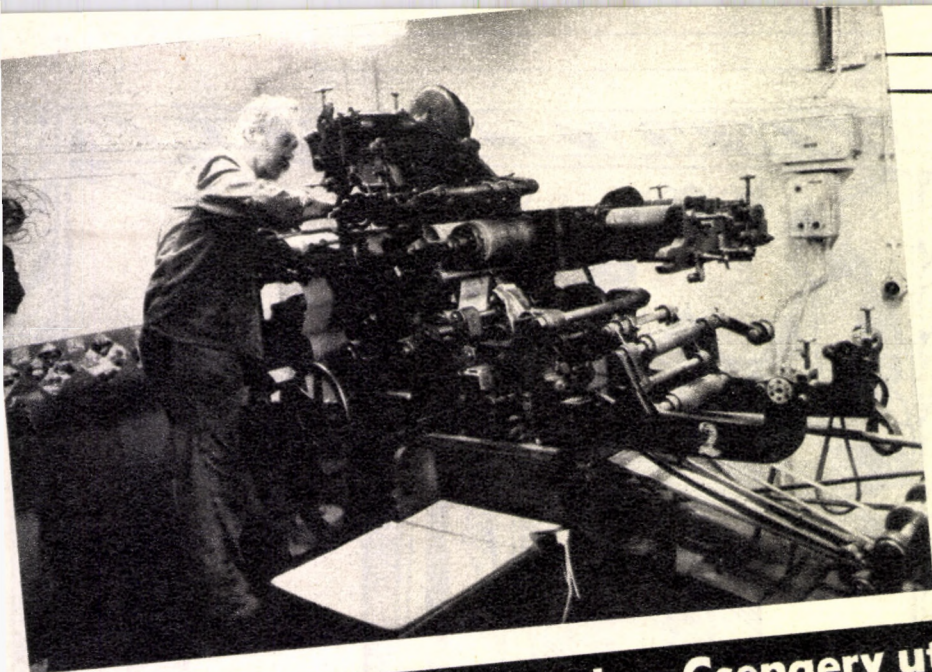

Kézből kézbe. Pénzváltás a középkorban

Lehet, hogy ezek a gondok hamarosan a múlté lesznek. Küszöbön áll ugyanis a hitelkártya-világhálózatok kiépítése, ami azt jelenti, hogy a nem is olyan távoli jövőben a legtöbb országban kiépül a kis számítógép-terminálok rendszere, melyeken keresztül a hitelkártya-tulajdonos azonnal pénzhez jut. A szállodák, üzletek, garázsok nagy részében is található lesz majd ilyen masina, mely összeköttetésben áll a központtal és automatikusan levonja a vásárlás vagy a szolgáltatás értékét a tulajdonos számlájáról. Nem kell ekkor már a kártya érvényességét a hagyományos módszerekkel vizsgálni, a számítógépes rendszer mindezt elvégzi egy pillanat alatt. A világhálózat kialakítása után a legtöbb kiskereskedőnek és szállodának nyilvánvalóan érdeke lesz a rendszerhez való csatlakozás. A kártyák kifizése az ajtóra ugyanis kiszélesíti a vevőkört. A méretekre jellemző, hogy a *Master Card* és a *Visa* hitelkártyák taglétszáma már ma egyenként is meghaladja a 100 milliót. (Az American Expresshez ugyan csupán 16,5 milliónyian tartoznak, de az e kártyára eszközölt átlagos vásárlások összege a háromszorosa a többiekének.) Az *Eurocheque*-társulás — melyben 15 ezer bank vesz részt és a kártya segítségével személyi csekkre lehet készpénzhez jutni — 1985-ig 14 országban összesen 25 ezer terminált kíván felállítani.

A hitelkártyák közötti verseny élesedésére jellemző, hogy az egyes társaságok — jelentékeny többletköltséggel — nyilvánvalóan párhuzamos munkát fognak elvégezni. A *Master Card* és a *Visa* egyaránt ki fogja építeni a maga világhálózatát, egymástól és az *Eurocheque*-től teljesen függetlenül. Az ésszerűség viszont azt kívánna, hogy az átfedések megszűnjenek. Az Egyesült Államokban manapság legalább 125 olyan hitelkártya van forgalomban, melyeket egy nagyobb földrajzi körzetben használnak. Kibocsátott kártyát a nagy olajtársaság a benzinvásárlásokra, az áruházi hálózat törzsvendégeinek, a szállodalánc a visszatérő klienseknek. Pedig elvileg ezeket a szolgáltatásokat el tudná látni egy tucát vagy akár egyetlen kártyarendszer is. Egy ilyen meg egyezés vagy piacmegosztás azonban irreális. Az viszont tény, hogy az elektronika egyre inkább betör a kiskereskedelembe és forradalmasítja kialakult vásárlói szokásainkat. Egy mindenesetre biztató: az előnyös, pénzmentes fizetési rendszerben alighanem befellegzett a zsebtolvajoknak. A hitelkártya ugyanis letiltható, az áruházak pénztárainál elfogadott kártya viszont a négyjegyű személyi szám ismerete nélkül használhatatlan. Ami viszont nem változik: végső soron továbbra is csak annyit lehet majd költeni, amennyit az ember megkeres...

Gonda György—Szentgáli Péter

Hajdan volt egy nyomda a Csengery utcában

Hej, Rákóczi...

Fakó fényvel hirdeti dicső névadóját a tábla. Nem érdemes újra aranyozni, hamarosan átfestik. Nem először. A hajdani Közlekedési Nyomda vezetői úgy adóztak történelmi hősünk emlékének, hogy *felvették* a nevét. Most ismét név kerül a táblára, de ez kevésbé örömteli esemény a vállalat dolgozóinak, és a magyar ipar eleven történelmében sem gyakori: a *Rákóczi Nyomdát megszüntették*. Az életerős Pátriához és az Állami Nyomdához csatolták.

A szűk Csengery utcában és a sötét kapualjban nagy a sürgés-forgás. Teherautók igyekeznek beállni a ház elé, az óriási papírbálák mellett festékes vödörök, létrák. Két üzem és egy téves építési vállalat el nagynehezen tavaly év végén a fűtés korszerűsítését, az esőt átvezető tetőszerkezet rendbehozatalát, és az átalakítás romjainak eltüntetését. Az emeleteken is áll a felfordulás, mindenki költözik. A piszkos irodából a folyosóra, onnan vissza a kitapétázott újba. A főmérnök szobáját éppen most verik szét, a titkársággá kinevezett apró helyiségben a padlón csúszik egy régi oklevél.

Az emberek, reklamálni jöttek, a számítógépes leporcelló hibás.

— A decembert még kihúzzuk valahogy a régiből, de januártól újból számítnak magukra — pakolja össze a használhatatlan nyomtatványokat az ügyfél. *Bednár Károly* főmérnök bólogat, tudja, mi a teendő. És azt is,

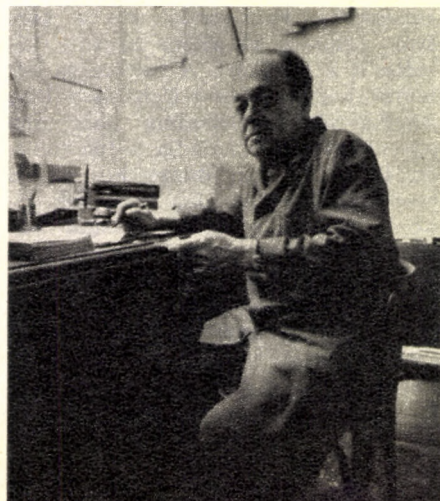
nem az utolsó elégedetlenkedő után csukja be az ajtót.

— Van itt kapkodás — magyarázza a látottakat és a hallhatókat —, de nem a nyomdászok hibásak. Ők mindig végrehajtották, amit mondtak nekik. És mert a régi kereskedelmi osztály *túlságosan sokat vállalt*, ebből persze csak fejtelenség származhatott. Ez még ma is tart, ezért első feladatunk a termelés racionális megszerzése, és már közösen a Pátriával.

A főmérnök azt jól ismeri, hiszen régi Pátriás. A felújítás alatt álló épületbe vele együtt kerültek át a két nyomdából összevont adminisztratív osztályok:

— A rendteremtés után úgy válnak szét a funkciók, hogy *mindkét helyen*

Grünwald Sándor

azt csinálják, ami a leghatékonyabb. Egyelőre a felmérésnél tartunk.

A Rákóczi értékesítése 1979-ben 382 millió forint volt, tavaly már csak 297. A nyereségük az akkori 47,4 millióról 1982-re 6,5 millióra apadt. Az eredményt, illetve eredménytelenséget 1975-ben 482, az idei első félévben 286 ember produkálta. Az elvándorlást nem a véletlen okozhatta: a nyomdaipar átlagos bérszínvonala tavaly 4563 forint volt, a sort hátulról a Rákócziak zárták 3706 forinttal. Jövedelmezőségi mutatójuk a 15,7 százalékos nyomdaipari átlagtól *jóval elmaradt: 4,6*.

A számok grafikonon mutatnának igazán. Különösen, ha a lefelé futó

görbe mellé rajzolnánk a nyomdaiparét is, ami nem válság-iparág ma. Termékei iránt egyre nagyobb a kereslet, és a tisztas nyereségből meg tudnak élni a kicsik és a nagyok egyaránt. Tudni kellett volna a Rákócziaknak is, hiszen itt készül az országban a számítógépes leporcellók és az ügyviteli nyomtatványok zöme, ezekből egyre többet kell gyártani.

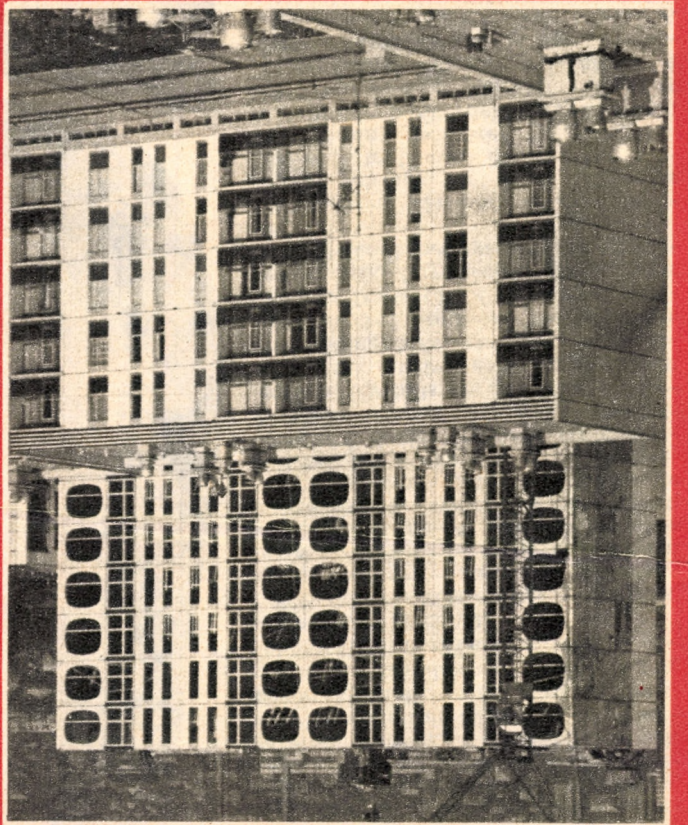
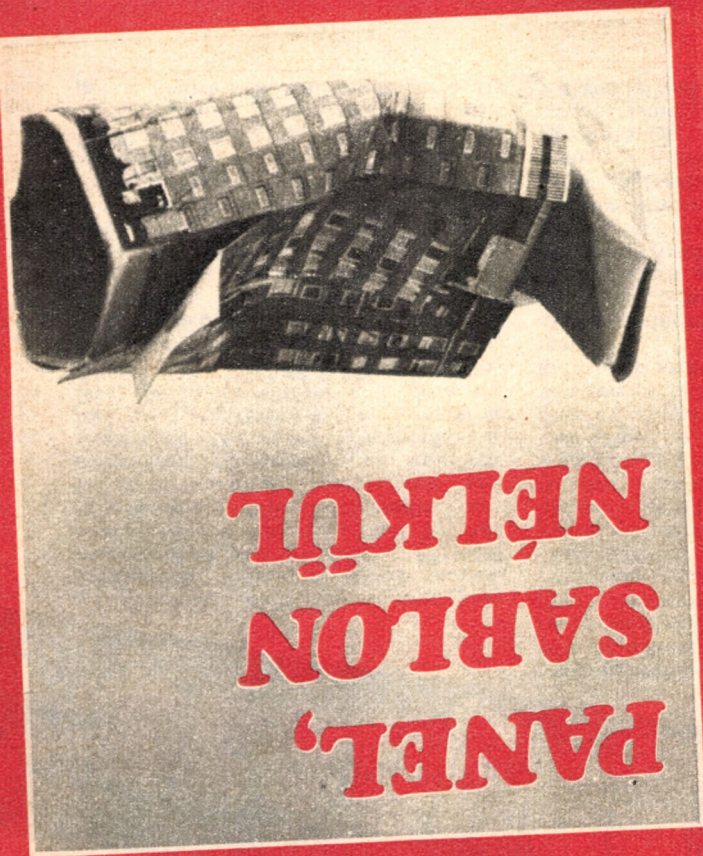
Nemcsak a gyarapodó igény ösztönözte — volna — a Rákócziat a több termékre, hanem a nyomdaipari árrendszer is: a termelésnél jobban nő a nyereség, csökkenésére is azonnal; mélyen leszállva reagál.

A nyolcvanas évek elején az itt fizetett pénzek kiugróan számítottak az iparágban. A vállalat vezetősége úgy döntött, hogy nem a bért növeli, hanem a nyereséget. Ennek az lett a következménye, hogy az alacsony keresetűek szedték a sátorfájukat, az itt maradt kevesek pedig nem tudták teljesíteni a termelési tervet. Ezért aztán a nyereség is apadt, ami új elvándorlási hullámot indított el. Ördögi körbe került a nyomda. Az Ipari Minisztérium vizsgálata után úgy ítélte meg, hogy ebből a lefelé futó spirálból önerőből nem juthat ki. A mai gazdasági helyzetben, a szabályozók miatt beruházásra nincsen pénz, bérpreferenciát sem kaphatnak. Egy lehetőség maradt, a hasonló termékszerkezetű, jól prosperáló Pátriához csatlótni. Pásztói részlegét pedig az év vége, a lezárt mérleg után az Állami Nyomda veszi át.

— Hogy történni fog valami, azt mindenki sejtette — mondja Galambos Jánosné és Mihalicza Ferenc szedő, a fűtésszerelés miatt alberletben, a Pátria szedőtermében. De csak a szobeszedre hagyatkozhatunk, ugyanis elmaradt a termelési tanácskozás, egész nyáron nem tudtuk, mi lesz velünk.

Koltai Gyula könyvkötőnek kisimult az arca, amióta ideát van a Pátriában:

— Ez nekem szanatórium! — Lelkesedik a meglett korú férfi. — Szí-

FEINGOLD
999,9

Arany-

250 g

Szőnyegen

„A bankok, akár a vakondok, szüntelenül túrják a város talaját. Nem tudnak mit kezdeni a külföldi pénzzel, amely elárasztja őket. Így hát túrnak. Már a föld alatti ötödik emeletnél tartanak. A községtanácsi rendelkezések korlátozzák az épületek magasságát. Az egyetlen megoldás: a föld alatt építkezni. Aki végigmege a Rue de la Correterie-n, a Rue du Rhone-on, a Rue de la Confédérationon, valójában aranyszőnyegeken jár, bankjegyhegyeken, értékpapírokon, ékszereken, nemesfémeken” — írja Jean Ziegler a genfi banknegyedről a „Vizsgálat egy minden gyanú fölött álló ország ügyében” című könyvében. A parlamenti életben is edzett szociológus professzor műve megjelenése idején, 1976-ban bálványt döntött. Belülről láttatta országa kétes pénz- és hitelügyeleteit, a nagy bankok szerepét a nemzetközi valutapiacra, a fi-

náncoligarchia terjeszkedő praktikáit, az üzletet a semlegességnél többre becsülő gyakorlatot. Példák sorozatával bizonyította, a hagyományos banktitok szentségére hivatkozva a világ bármely pontján, bármely esz-közzel szerzett pénzek szíves fogadtásában részesülnek a svájci határok mögött, s számíthatnak a biztos bűvőhelyre, a diszkrécióra.

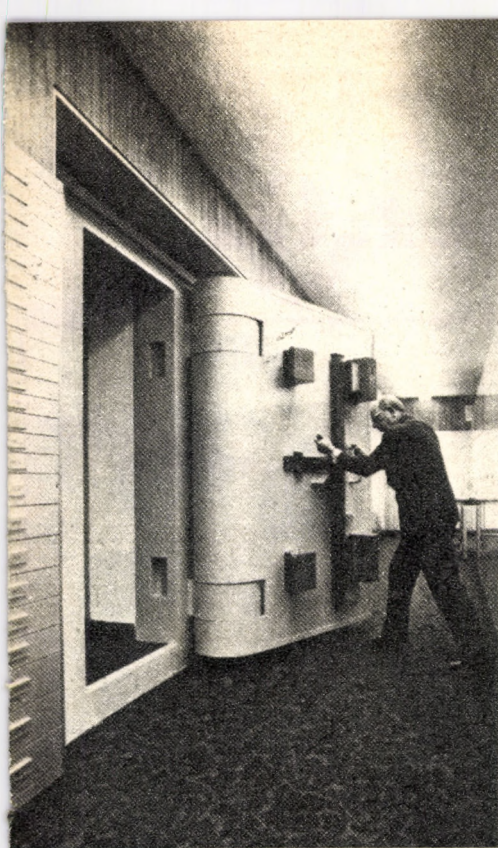
A krimik, a gengszterekről, csempészekről, ember-, kábítószer- és fegyverkereskedőkről, zsarolókról, ipari mekéről szóló történetek visszatérő mondata: „... a kialakított összeget részre helyezték el egy svájci bank-számlán”. S hogy miért itt tudhatják biztonságban a pénzüket? Éppen fél évszázada hozták az alpesi országban azt a törvényt, amelynek híres 47. cikkelye szerint bárki tetszőleges összeget helyezhet el valamelyik svájci bank számláján, s ezt természetesen zároltathatja; a pénzt csak a kulcsa számát ismerő, illetve a széf kulcsával rendelkező veheti fel. Akármilyen

igazolványt mutat is fel személyazonossága igazolására, annak adatait senkinek sem jut eszébe ellenőrizni, pláne nem firtatni, honnan származik a pénz. Ez persze önmagában aligha gyakorolna elenálthatatlan vonzerőt a tőkésüket elhelyezni kívánó emberekre. Ám az említett cikkely arról is rendelkezik, ha bármelyik bankalkalmazott, vagy bármilyen bankszerv tagja ügyfeléről vagy vállalatok bankadatairól információkat szolgáltatna, vagy vétene a titoktartás kötelezettsége ellen, hathónapi börtönbüntetéssel, vagy maximálisan 50 ezer frankos bírsággal sújtható, mivel még a titkos, számkódos számlák esetében is ismeri néhány alkalmazott a számlatulajdonosok nevét és lakcímét.

E titoktartás kötelezettsége alól csak az igazságügyi hatóságok oldhatják fel a bankokat, de ők is csak abban az esetben, ha a számlatulajdonos megsértene a svájci jogszabályokat. Márpedig ehhez igencsak igyekeznie kellene, hiszen az országban a tőke-mozgás, a devizaforgalom szinte egyedülállóan szabad. Jóformán ismeretlenek a devizális korlátozások — ilyeneket csak elvétve, és akkor is csupán átmenetileg alkalmaznak a spekulációs tőkebeáramlások mérséklésére, illetve a frank túlzott felértékelődésének megakadályozására. Ez ugyanis kedvezőtlenül befolyásolná az exportot.

Nem csoda hát, hogy Svájc a nemzetközi pénzügyi élet egyik központja lett, ahol több mint ötszáz bank működik, mintegy ötezer fiókintézettel. A külföldi bankérdekeltségek száma 100 körül van. A külföldi vállalatok svájci frankkötvényei kivételével a legtöbb kamattörvény után 35 százalékos szövetségi adót kell fizetni. A kétoldalú megállapodások megkötése óta azonban néhány országba — például az NSZK-ba, Nagy-Britanniába, Finnországba, vagy Dániába — adómentesen utalhatók át a kamatok, más államoknál pedig alaposan csökkentették az adóterheket.

A fejlett tőkés országok évek óta ostromolják Svájcot, hogy bankjai legalább a nyilvánvaló adócsalások, az illegális tőkemenekítések, s a bűncselekményekből származó pénzek esetében legyenek közlékenyebbek; segítsék a bűnösök fülöncsípését. Néhány emlékeztető botrány, sötét tranzakció lelepleződése után a pénzügyi intézetek elvben megállapodtak: ilyen műveleteket nem fedeznek; mivel azonban ügyfeleik jelentős részétől így el kellene búcsúzniuk, az egyezségeket csak kényszerhelyzetekben érvényesítik. Az adócsalások egyes fajtáinál valóban létezik jogszabály, azaz a bankokat adatszolgáltatásra kötelezi. A múlt év elejétől lépett életbe a „Nemzetközi jogsegély bűnügyek esetében” elnevezésű rendelkezés. Ennek alapján, megtörténhet az a példátlan eset is, hogy a határon — ahol eddig szabadon vándorolt tetszőleges mennyiségű valuta, arany — megállíthatják és átkutathatják a gyanúsítottakat. Ám a törvény — a beavatottak szerint — a síbereket nem igazán tölti el félelemmel.

A kantonok számára túl nagy a tét. Hiszen az ország bankhálózatának köszönheti, hogy a kereskedelmi mérleg hagyományos passzívuma fizetésimérleg-aktívummá változik, vagy legalábbis ez utóbbi viszonylag csekély hiánnyal zárul. S hogy a sikerrel forgatott pénzek között nemcsak bizonytalan eredetűek akadnak, hanem egy részükhöz egészen bizonyosan *bűn tapad*? A „*gnómok*” — ahogyan a bankélet vezető alakjait nevezik — úgy vélekednek: *a pénznek nincs szaga*. S hogy ezt mennyire komolyan gondolják, azt a történelmi bukfenck is jelzik. A banktitok-törvénynek, amelyet eredetileg azért hoztak, hogy védjék a nácik szaglászása elől Svájcba menekített vagyonokat — többi között — a háborús bűnösök is hasznélvezői lettek: a magas rangú fasiszta tisztok összeharácsolt javaik ellenértékét, aranyukat a svájci széfekben helyezték biztonságba. Egyes források 5 milliárd „náci”-dollárról szóltak. De

Páncélterem a nagy pénzeknek és vas-kazetták a magántitkoknak. Nem firtatják: mi, honnan származik?

Stroessner és társai, a latin-amerikai, afrikai diktátorok is itt tartják — biztos, ami biztos alapon — vagyonuk egy részét.

A pénzügyek szakemberei azt is megfigyelték, hogy baloldali fordulatok után ugrásszerűen megnő a betétulajdonosok száma, a letétbe helyezett összegek nagysága. Így történt ez a portugál forradalom, vagy a franciaországi baloldali fordulat után is. Francia szakszervezeti körök szerint például egyedül 1981-ben 40 milliárd francia frankot vittek ki a megretentett tőkés a hazai rendelkezések megkerülésével Svájcba. Az emlékezetes *Paribas-ügy* be is árnyékolta a francia—svájci kapcsolatokat. *Pierre Moussa*, a Paribas elnöke svájci kézbe játszotta át a Banque de Paris et des Pays-Bas részvényeit.

De a svájci bankhálózat a köztes „*tisztítóállomás*” szerepét is betölti. Az olasz és amerikai maffia például itt pihenteti pénzét — erre az időszakra a „*mosás*” szakkifejezést használják —, majd legális üzletekbe fekteti be a tőkét.

Pénzeket természetesen a harmadik világ országaiból is menekítene. Így akarják a maguk eszközeivel segíteni a gazdasági összeomlást. Becslések szerint eddig 120 milliárd frank vándorolt a svájci trezorokba. Ezek egy részét a bankok visszajuttatják ebbe a térségbe — hitelek formájában, nagyon kemény feltételek mellett. A svájci pénzügyi intézetek egyékként is híresek arról, ha tehetik, biztosra mennek. *Százszor is meggondolják*, mielőtt egyetlen fillért is hiteleznének. Ritkán vesznek részt átütőmészési tárgyalásokon. Az utóbbi időben ugyan valamelyest eltértek ettől az elvüktől — a nagy nyomás hatására például Brazília esetében. A bankhatalmasságok, a lobbik befolyása messzire terjed, *összefonódnak* a multinacionális vállalatokkal. Hitelek megtagadásával, cégek megvásárlásával, bojkottal megfojthatják a haladó próbálkozásokat; ezt tették — *Ziegler* szemléletes leírása szerint — a népi egység kormányával is Chilében.

A svájci szociáldemokraták most — nem először — a banktitok *korlátozását*, részleges feloldását követelik, hogy *ne kerülhessenek többé piszkos pénzek* az országba, s a hatóságok ne nyújtsanak segítséget a külföldieknek saját törvényeik megsértéséhez, az adózások kivédéséhez, az értékek kicsempészéséhez. A svájci állampolgárok *holnap döntenek* népszavazáson a szociáldemokraták kezdeményezéséről. A konzervatív pártok és persze a nagybankok széles körű kampányt indítottak e szentségtörés ellen. Szaktekintélyeket vonultattak fel, számításokat idéztek, melyek szerint *megrendülne* az ország pénzügyi helyzete, ha a fecsegés veszélye miatt a 615 milliárd frankra becsült külföldi tőke egy része pánikszzerűen elmenekülne. S a lakosság érzelmeire az állás nélkül maradó banktisztviselők rémképével is megpróbálták hatni.

Valószínűleg nem sikertelenül. A banktitok feloldását a lakosság feltehetően elutasítja, mert érdekelt a pénzügyi stabilitás *folytatásában*. Am elképzelhető, hogy a banktörvény liberalizálására sor kerül, s a gnómok birodalmában megszigorítják az ellenőrzést.

Karcagi Katalin

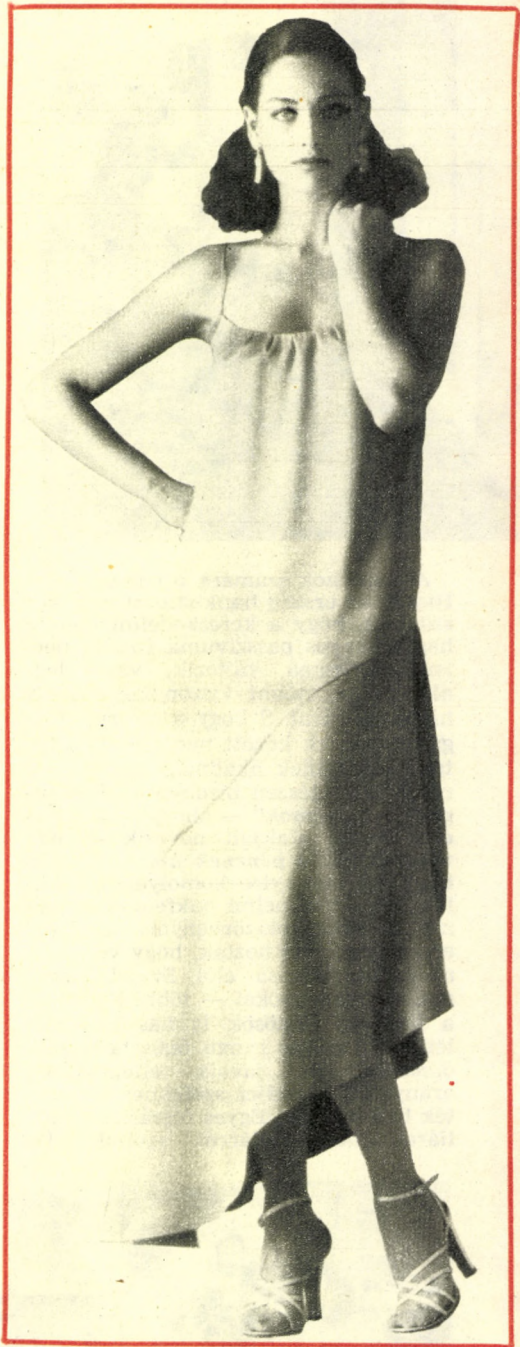

Nemzetközi divat- üzlet.

A fejlett tőkés országok gazdaságának hosszan tartó gyengélkedése *nem érintette tragikusan* a divatipart. A nagy modellházak, divatintézetek folyamatosan gondoskodnak arról, hogy a divatot kedvelő és azt követni kívánók minden korosztálya mindig találjon az áruházakban, a butikokban valami „pénztárcanyitogató” újdonságot, hóbortot. A divatházak ma már szinte ipari komplexumoknak számítanak, hiszen tevékenységük átfogja az egész „jólápoltság-szektor”: a ruhaneműk mellett terveznek és gyártanak úgynevezett kiegészítőket (napszemüveg, autóstáska, biszu stb.), bútorokat, berendezéseket magánrepülőgépek számára, s még számtalan használati tárgyat. Bevételeiknek nem kis hányada származik a saját kompozíciójú kozmetikai készítményekből, egy magára valamit is adó divatház ugyanis évről évre saját illatsaláddal jelenik meg a piacon.

A tavaszi párizsi divat-show alkalmával olyan statisztikák kerültek nyilvánosságra, amelyek a nyugati világ egyes divatházait eddigi üzleti politikájuk átértékelésére, megváltoztatására kényszerítik. Az elmúlt tíz évben különösen a francia modellházak kötöttek nyaklók nélkül licenc- és márkanév-használati szerződéseket a világ minden táján. Ezeknek a megállapodásoknak az a lényege, hogy az eladó (a divatház) a külföldi gyártó (a vevő) rendelkezésére bocsátja modelljeit, gyártási technológiáját. A vevő pedig Dior, vagy Pierre Cardin — s a jól csengő márkákat még hosszasan lehetne sorolni — márkanév alatt hozza forgalomba saját készítésű „eredeti” termékeit. A licencért a divatház jelentős összegű díjat vagy pedig forgalmi jutalékot kap. Persze a neves márkák alatt nem lehet bővikat gyártani és forgalmazni, hiszen a licencadó állandó minőségi felügyeletet gyakorol, s az engedélyt nem megfelelő minőség esetén vissza is vonhatja. (A divatszakmában sem új találmány a licenc és a márkanév használati jogának árusítása: először 1924-ben *Coco Chanel* adta el parfümjei gyártási jogát külföldre, őt követte a második világháború után *Christian Dior*, aki a kozmetikumok mellett divatintézetének ruhatermé-

keire is adott — jó pénz ellenében — előállítási jogot.)

A Franciaország 24 legnevesebb divatintézetét tömörítő „divatkamara” nemrégiben közölte az 1982-es esztendő forgalmi adatait. A cégek bevételeinek fele kozmetikai cikkek eladásából származott, a ruházati termékek adták a bevételek 15 százalékát, míg a fentebb már említett egyéb, kiegészítő divatcikkek a bevételek 35 százalékát hozták a konyhára.

Az egész francia divatszakmára jel-

lemző a Dior esete, amelynél a bevételnek már 90 százaléka származik a különféle licendíjakból és forgalmi jutalékokból. A Dior fő tevékenysége a tervezés, a modellezés maradt, a saját gyártás meglehetősen háttérbe szorult: a cég 1982-ben 500 millió dollár bevételre tett szert, de ennek az összegnek mindössze 10 százaléka származott saját készítésű áruk eladásából, 450 millió dollárt a licenddíjak és a 3–10 százalékos forgalmi jutalékok eredményeztek. A vállalatnak jelenleg 160 licenccserződése van érvényben a világ minden táján.

Az arányok egészségtelen eltolódása nem kis aggodalmat váltott ki a Diornál, hiszen üzletpolitikailag nem helyes ennyire függésbe kerülni a külföldön folyó termeléstől és eladástól. (Nem is szólva arról, hogy a licenccserződések szaporodása a közvetlen francia export csökkenését is eredményezi.) Diorék talán még időben fújtak riadót, amikor elhatározták, hogy 70:30 százalékra „állítják be” a licenc- és a saját termelés arányát. Ezt az üzleti szempontok mellett az is indokolja, hogy az iparág joggal tart attól: a túlzott licencladás következtében „megkopik” a francia márkák varázsa, a nagy nevek tömegükké válnak.

A márkahasználat engedélyezése Yves Saint Laurentnek és cégének hozza a legtöbb jövedelmet. 1982-ben a neves divattervező 2 milliárd dollár licenccdíjat „gyűjtött be”. Ennek az összegnek a felével volt kénytelen megelégedni Pierre Cardin, akit 93 országgal 640 licenccserződés fűz össze. A Cardin cég valóban sok mindennel foglalkozik: tervez telefonkészüléket, házi úszomedencét, szőnyegét stb. S a mutatós, keresett formák gyorsan gazdára találnak a világ minden részén. Kétségtelen, hogy Cardin igyekszik minél több pénzt kizozni tudásából és nevéből, de az sem kétséges, hogy szigorúan ügyel a neve alatt gyártott termékek formájára és minőségére.

Nagy-Britannia divatházai kevésbé követik a „francia utat”. Ok inkább exportálják az otthon gyártott márkás divatholmikát. A legjelentősebb licencladó a Mary Quant divatház, amely évente mintegy 35 millió dollár bevételre tesz szert ily módon. A nyugatnémet divatházak is inkább a közvetlen export hívei. 1982-ben az NSZK-beli divatcégek foglalták el az első helyet. Európa női ruha exportőreinek listáján: 2,2 milliárd dollár értékben adtak el női ruhákat.

Az olasz divat — legalábbis ami az exporteredményeket illeti — a jelek szerint verhetetlen Európában. Tavaly Itália 10,5 milliárd dollár értékben exportált ruhaneműt. A kivitelnek mindössze 5–6 százaléka volt „csúcsmo­dell” — tehát méregdrága ruhaköltemény —, 45 százaléka sportruházat és finomkonfekció, a fele pe-

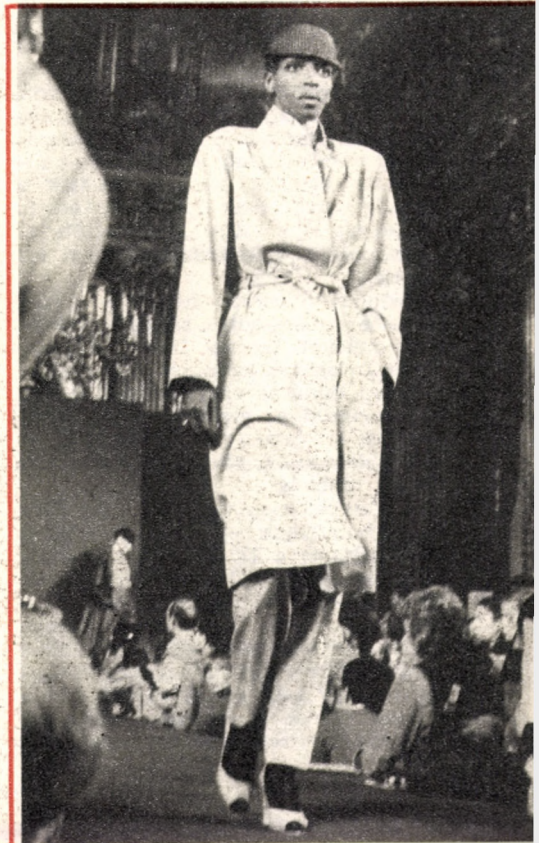
dig úgynevezett tömegáru. Az olasz divatintézetek sem részesítik előnyben a licenccel eladását. Ehelyett inkább belföldön és külföldön kötnek megállapodást egyes áruházakkal termékeik forgalmazására, vagy saját butik-hálózatot hoznak létre. A neves Giorgio Armani divatintézet például 120 millió dolláros bevételt ér el hét olaszországi és nyolc külföldi butikjából, valamint 91 Emporio név alatt ismert sportruházati szakboltjából.

Az óceán túlsó partján, az Egyesült Államokban mind szívesebben követik a divattervezők és -cégek a francia példát. Halston, Ralph Lauren, Oscar de la Renta és a többiek sorra kötik külföldi vállalatokkal a licenccmegállapodásokat. A Jordache márka például négy év alatt közel félmilliárd dollár jövedelmet hozott tulajdonosának, miután 35 országban 67-féle divatcikket gyártanak Jordache név alatt.

A japán divatipart ez idáig nem „jegyezték” a piacon, az évtized elején azonban gyökeres változás vette kezdetét. A szigetország betört a divatbizniszbe is, mégpedig rakéta-sebességgel. Ma már jól cseng a divatszakmában Issey Miyake, valamint Rei Kawabuko neve, hiszen modelljeik szerte a világon keresettek és népszerűek. S a japán divattervezők nem „tagadják” meg a világtól modelljeiket. Egyre másra adják el licenceiket. Miyake forgalma 1982-ben 110 millió dollár volt, a licenccdíjak ebből 46 milliót hoztak: Issey Sports és Plantation márkánév alatt adja el a nyakkendők, bőröndök, sportruhák és egyéb divatcikkek gyártási jogát. A divatszakmában nem tartják kizártnak, hogy rövid időn belül — Párizs után, vagy mellett — Tokió lesz a világ második divatcentruma, hiszen az ázsiai ország erre a területre is kivetette hálóját...

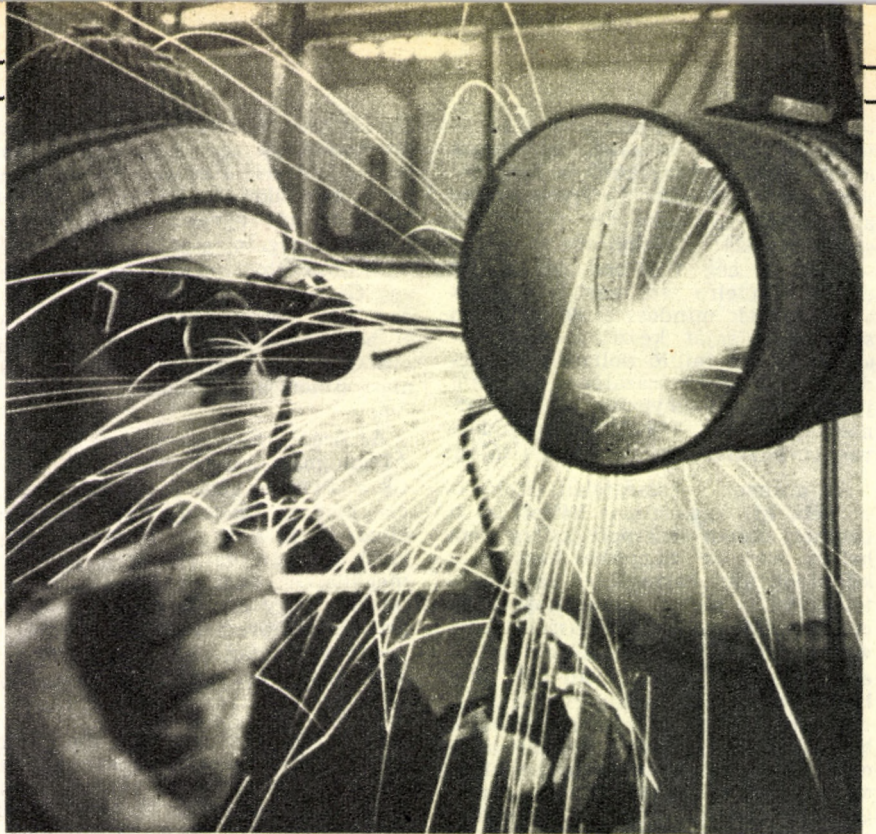
A nyugati világ neves divatintézetei között kíméletlen harc folyik a vevők megszerzéséért, illetve átcsábításáért, valamint a „márkahűség” megőrzéséért. A licenccserződések és a márkahasználati jogok átadásának eredményeként már minden kontinensen folyik a „divatháború”. Valószínű, hogy azok a neves cégek, amelyek eddig elzárkóztak a licenccel eladásától és inkább a közvetlen exportot részesítették előnyben, kénytelenek lesznek előbb-utóbb maguk is beállni a sorba. Ha nem ezt teszik, nekik úgy számolniuk kell a veszéllyel, hogy eladási esélyeik csökkennek. Legalábbis a „papírfirma” szerint. De az sem kizárt, hogy a neves márkák az elkövetkező években a tömegmértű gyártás következtében annyira „felhigulnak”, hogy csak a közvetlen exportra hajlandó cégek számítanak majd „igazi” márkának.

Gonda György—Szentgáli Péter

Szinlelni boldog szerelőt

A Gyár- és Gépszerelő Vállalat életében az utóbbi esztendőben különös változás nem történt. A fizetések annyit emelkedtek, mint a legtöbb munkahelyen, nem romlott a szociális ellátás, az üdültetés, egyszerűen: semmi. Ennek ellenére tavaly — döbbenetes szám — összesen 1261-en kímélték meg a kalaptartót; kiléptek. Hová és miért távozott egy falura, vagy akár egy új vállalatra is elegendő ember?

Vészjelző rakétaként röppent föl az ácsi történet, s mindjárt követte a másik, a paksi. Az első kudarc keserű emléket idéz: a vállalat ugyanis gazdaságossági okokból nem merte a cukorgyári apró — mindössze 6,8 millió forint — „édes bontást” elvállalni. A gyárat viszont sürgette az idő és ideges toporgásuk zaja a gyár és gépszerelő egyik legkiválóbb dolgozójának is a fülébe jutott. Nagyonalú tárgyalás, egyezkedés kezdődött, amit gyors tett követett. A jeles szerelő maga köré gyűjtötte néhány kollégáját és miután kiléptek a vállalattól, társulást alakítva azonnal elvállalták a csaknem hétmilliós munkát.

A paksi megrázkódtatás azonban még ezt is felülmúlta. Úgy alakult, fogyni kezdett ott az ember, nem volt mese, más munkahelyről kellett csaknem kétszázat odadirigálni. A gyorsasággal nem volt baj, sőt, akiket az átírányítás érintett, meg is értették a szükség szavát, csak éppen nem értettek egyet vele. Mire aztán eljött az utazás ideje, a kétszázból százan kiléptek.

Pedig nem bántak rosszul senkivel, helyette rimázkodtak, sőt pénzes „külföldi melókat” ígértek. De az apró, marasztaló fogások kevésnek bizonyultak a józan észjárás eltérítéséhez. Hiába, ha megindul az eleje, ha sorra leköszönnek a leleményes pakások, a vezető kolompások, rövidesen nyomukba ered a többi is.

— Tehetetlenek vagyunk, már évek óta tehetetlenek — csukja rám a kocsi ajtaját a II. szerelési főosztály vezetője, Németh Gyula. — Lassan leáll a gépezet — indítja a motort. — Most egy olyan beruházásra viszem, ahová csaknem száz külföldön dolgozó szerelőnket kellett hazarendelnünk és még így sem készül el határidőre. A szó szoros értelmében csalogatni kell vidékre az embereket, de nincs

miel. Ez a munka annyira fontos, hogy bevezettük az egy összegű bértalványozást, hátha az anyagi érdekeltséggel enyhíteni tudjuk a létszámhiányt. Ez annyit jelent, hogy aki jól dolgozik, az óránként megkereshet még negyvenhat forintot is.

A nagyon fontos beruházás nagy területen is fekszik. Fénylő ezüst csókigyók alatt suhanunk a hatalmas tartályok, tornyok, betonbunkerek között. Pufajkás embert csak fehér védősisakban látni. Kinézetre egyforma a főnök és a melós, mint két tojás, de a fizetések különbözőek. Az irányító főmérnök borítékja az egyik legvékonyabb. Most 380 embert irányít, közülük 373-an keresnek többet, nála, az „első” embernél. De az effajta viszonyítási mesterkedésekre csak legyint a szerelő, a hegesztő: — *Ha nem elég a mérnök úrnak, álljon ő is odébb.*

Akik a fizikaiak közül állnak odébb, többnyire már „külföldi melókat” is megjárt, minősített szakemberek. Csövet szerelni, hegeszteni olyan szinten képesek, hogy joggal irigylik őket a legtöbb európai országban.

— Eddig két évet dolgoztam kint a németeknél meg a sógoroknál. Megérte, az biztos. Itthon az a baj, hogy aligha lehet keresni, de menni azt rengeteget kell. Bánom is én, ha megfizetik. Mert az első a pénz, aztán megint a pénz... Egy kiló hús száz forint és nagyon szeretjük. Lopni nem mehetek a három gyerekemnek.

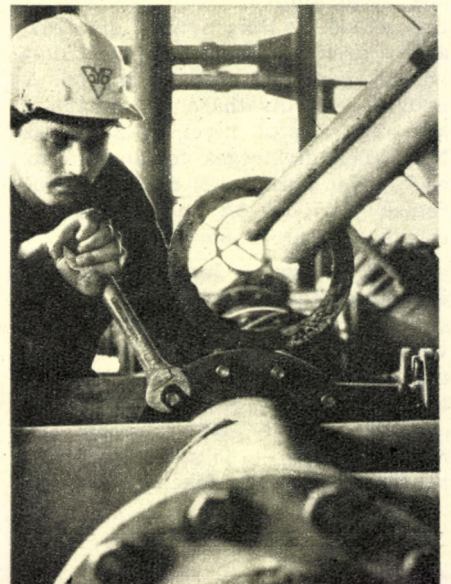
Jakab Sándor Kazincbarcikán lakik — már amikor otthon van. Cserzett bőrű, égő szemű, kövér ember. Szereti a gyomrát, meg a munka utáni kényelmet.

— Kint ugye takaros kis emeletes házakban laktunk, színes televízió, telefon, automata mosógép. Ott aztán megbecsülük a vándor szerelőt. Itthon az ilyesmire nem adnak. A sinek mő-

gött egy barakkban alszunk, de a tolató vonatoktól azt sem lehet. Nincs tv, telefon, orvos, még egy seprő sem. A jobb munkásszálló olyan, hogy este a csukott ablakoknál is lefújja rólunk a szél a takarót. Valamikor elit cég volt a Gyár- és Gépszerelő, most meg azt érezzük, hogy teljesen mindegy, vagyunk-e vagy sem.

Az elit korszak legalábbis egyelőre — odavan. Akad, aki a múltban fürdik, ha a mai gondokat akarja feledni, s akad aki igyekszik megmagyarázni. Utóbbiak közé tartozik Szabó Gyula ciklusvezető.

— Nagy munkáink voltak és jól kerestünk. Nem a fizetés volt magas, hanem a mozgóbér. Szinte hetente mentünk a pénztárba. Aztán elúszott a pénz, mert nem alapbéresítették. Néhány éve nincs elegendő munka, egyre rosszabb körülmények között kell dolgozni. Én tavaly mentem ki családotól az NDK-ba és máris hazarendeltek. Az asszony meg a két gyerek

persze kint vannak. Külföldön sokkal jobban megbecsülik a vándorszerelőt, mint a telepített üzemieket. Szerintem ez a helyes, hiszen az év nagy részét távol töltjük a családuktól. Aki itt dolgozik, annak nem jut ideje hétvégi telekre, háztájira. Ezt is be kellene kalkulálni a keresetekbe. Ráadásul ide nem kell a segédmunkás, csak a jó szakember: lakatosok, csőszerelők, hegesztők.

A gyár- és gépszerelő minősített hegesztőinek az NSZK-ban 33 márkát is megadnak óránként. Nem mindegy hát, hol és mit csinálnak: devizát hoznak vagy valamelyik elkésztett beruházáson dolgoznak-e. Szvorényi István és Kramcsák Endre létesítményfőmérnökök szerint a vállalat egyre nehezebb helyzetbe kerül. Ráadásul a nemzetközileg is elismert tudású szakemberek többsége a gazdasági munkaközösségekbe vagy a tsz-melléküzemágakba vándorol, ahol malacetezt hegeszt, persze havi tízezerért.

— Ezek az egyenlőtlen feltételek az iparnak és a népgazdaságnak is kárt okoznak — mondja Németh Gyula. — Hiába mi nem tudunk annyit fizetni, mint a maszek, vagy a melléküzemág. Ugyanakkor nekünk kell elvégezni az ország legnagyobb és legbonyolultabb szerelőmunkáit. De könyörgök, kivel? Néha mi vezetők is azt érezzük, amit Jakab Sándor hegesztő: teljesen mindegy, vagyunk-e vagy sem. Létrehoztunk egy nemzetközi hírű szerelőipari profilt, kitűnő szakemberekkel és most hagyjuk széthullani az egészet.

Pekár Józsefné az oktatási osztály vezetője szolgáltatta a következő adatokat: a vállalat évente 20 millió forintot költ iparitanuló-képzésre és hegesztő-minősítő tanfolyamokra. Ezzel együtt minden igyekeztük kevés ahhoz, hogy az embereket megtartsák.

— Igen, mert csak igyekezettel nem lehet ittfogni a legjavát — mondja a vállalat vezérigazgató-helyettese, **Tabányi György**. — Pénz kellene, a mai nál magasabb fizetés. Sajnos a berpolitikánk nem képes csodákra.

— *A jelen nehézségei, olykor kudarcjai erősen megtépázták a dicső múlt fényes zászlaját?*

— A Gyár- és Gépszerelő 1951-ben alakult, mindössze 150 fővel. Akkor szereltük a sajobábonyi gyárat. Rövidesen fejlesztettünk, hiszen követteztünk **Dunaújváros**, aztán a **Lenin Kohászati Művek**. Mindazok a létesítmények, amelyekre ma büszke az egész ország. A hatvanas évek elején már csaknem 1000 fős a vállalat.

— *Meglódtak a hatalmas beruházások. Futott a szeker...*

— Így igaz. Jelen voltunk az acél-, a vegy- és élelmiszeriparban, a papírgyártásban, szóval majd' az egész népgazdaságban. Közben külföldi munkákat is vállaltunk. Volt olyan esztendő, amikor másfél ezer emberünk dolgozott odakint. Persze — tart egy kis szünetet — akkor már hat és félezer volt a vállalati létszám.

— *Elkövetkezett a „hét” szűk esztendő. Napjainkra romlott a szerelőipar helyzete és nemcsak nálunk. A nagy vonzerő, a külföldi munkák is ritkultak.*

— Kétségtelen, hogy a beruházások csökkentése ránk bénítólag hat. Néze, nekünk nincs ipari háttérünk, mert idáig egyszerűen nem volt rá szükségünk. Minden jelentősebb beruházásra ki voltunk jelölve.

— *Ha kevesebb a munka, akkor kevesebb ember is elegendő.*

— Persze, csakohgy nem tudunk versengeni, mert nem tudunk fizetni. Így aztán a legjobbak hagynak itt bennünket, azok, akikkel Paksot építettük föl. Az emberek ma már nem szívesen mennek vidékre dolgozni. Távol a családtól, így maszekolni, gazdálkodni sem tudnak, ráadásul a tartós kiküldetés napidíja az a tizenkilenc forint, még reggelire sem elég. Igazuk is van. Pénzért akarnak dolgozni.

— *Gondoltak már ipari háttérre, más profilra?*

— Igen, de ez a folyamat most az egész népgazdaságra jellemző. Sok vállalat változtat terméket, technológiát. Ha mi átállunk mondjuk fakitermelésre, az új üzemeket, technológiákat kik fogják majd beszerelni? A técszek vagy talán a maszekok? Ön mondta, hét szűk esztendő. Most ez van, de ha lassan is, később bizonyára változik majd a helyzet.

— *Lehet, hogy úgy járunk a szerelőiparunkkal is, mint a bányászattal?*

— *Szélnek eresztettük, küldtük az embereket, aztán majd sírunk utánuk?*

— Nem tudom. Szerintem nagy veszteséget okoz, ha nem sikerül leállítani ezt a folyamatot. A technológiaiak szerelése igazán jól jövedelmező profil. S ahol fejlesztenek, egyszerűen nélkülözhetetlen. Itthon devizát spórol meg, külföldről pedig devizát hoz. Ráadásul nem ma kezdtek...

A nagyberuházás ezüstszínű csöki-gyói alatt hatalmas port kavart a szél. Ilyenkor abba kell hagyni a külső hegesztést; tiltja a szabályzat. Más munka után néznek. **Jakab Sándor** rádól a szélre és egy koszos alumíniumbarakkba nyomul. Vas öltözőszekrények, falócák és asztal. Ez utóbbin szalámi-vég, száraz kenyér, összecsomósodott tej.

— *Pénzesebb helyre elmenne?*

— Hát tíz esztendő szolgálat után nehéz, de elmennék. Pénzből élünk. Én tartom a markomat és ott kötök ki, ahol többet tesznek bele.

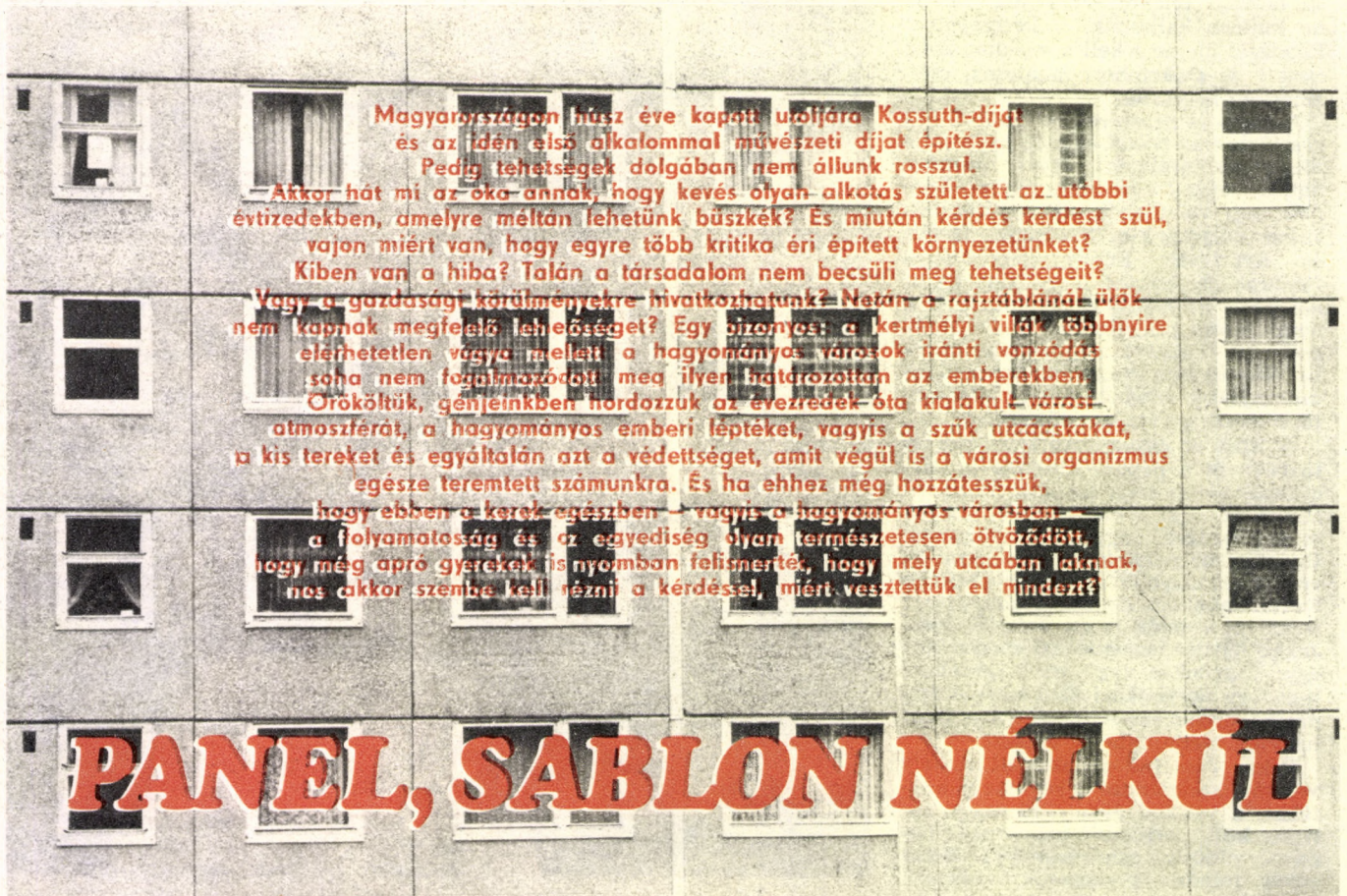
— *És a szakmai minősítés? Maga másodosztályú hegesztő. Egy tsz gépjárató műhelyében fél év alatt elfelejteti mindazt, ami tíz éven át magára ragadt.*

— De legalább megfizetik...

Franka Tibor

(Felvételeink nem a riport helyszínén készültek.)

EGY TÉMA — TÖBB OLDALON,
EGY TÉMA — TÖBB OLDALRÓL

Magyarországon húsz éve kapott utoljára Kossuth-díjat és az idén első alkalommal művészeti díjat építész. Pedig tehetségek dolgában nem állunk rosszul. Akkor hát mi az oka annak, hogy kevés olyan alkotás született az utóbbi évtizedekben, amelyre méltán lehetünk büszkéek? És miután kérdés kérdést szül, vajon miért van, hogy egyre több kritika éri épített környezetünket? Kiben van a hiba? Talán a társadalom nem becsüli meg tehetségeit? Vagy a gazdasági körülményekre hivatkozhatunk? Netán a rajztáblánál ülők nem kapnak megfelelő lehetőséget? Egy bizonyos: a kertmélyi világ többnyire elérhetetlen vagy a mellett a hagyományos városok iránti vonzódás soha nem fogalmazódott meg ilyen határozottan az emberekben. Örököltük, génjeinkben nördözzük az ezredek óta kialakult városi atmoszférát, a hagyományos emberi léptéket, vagyis a szűk utcáskákat, a kis tereket és egyáltalán azt a védettséget, amit végül is a városi organizmus egésze teremtett számunkra. És ha ehhez még hozzáteszük, hogy ebben a keret egészben — vagyis a hagyományos városban — a folyamatoság és az egység olyan természetesen ötvöződött, hogy még apró gyerekek is nyomban felismerték, hogy mely utcában laknak, nos akkor szembe kell nézni a kérdéssel, miért veszítettük el mindezt?

PANEL, SABLON NÉLKÜL

„Kétszobás belvárosi lakásomat nagyobbra cserélném, száz négyzetméterig. Lakótelep kizárva.”

Nézzük tehát sorban a tényeket. *Le Corbusier* neve régen túlnőtt egy szakmán, fogalommá vált. A húsz-harmincas években ő volt a modernista építészet megteremtője, szellemi apostola. Esméje és eszménye az „egy építész — egységes építész” elv, amely mindent elsöprő irányzattá nőtte ki magát és jóformán minden más irányzatot leradírozott a tervezőasztalokról. Fa gyökerek nélkül, folyó forrás nélkül — így jellemezhetnénk ezt az új stílust, amely a teljes funkcionalizmus hipotézisére épül, a történelmi tradíciók sutbadobásával. Ebben a koncepcióban minden fontos volt. Az anyag, az ipar, a közlekedés, a gépek — csak egy valami maradt ki: az ember. Joggal kérdezhetnénk, hogy akkor miért hódított mégis *Le Corbusier*? Azért, mert zseniálisan újszerű volt. Ugyanis, ha figyelmen kívül hagyjuk, hogy emberek élnek ezekben az olajozottan gépesített és abszurditásokig tökéletes lakásokban, akkor valóban fejet kell előtte hajtani. Csakhogy bizonyos: a lakás és az otthon közé nem lehet egyenlőségjelet tenni. Nem kelt kellemes érzetet, otthonos miliót egy olyan ház, amelynek lakója az első emeleten dolgozik, a másodikon bevásárol, a harmadikon sportol, a negyediken lakik, az ötödiken van a mozi, a hatodikon meg az orvosi rendelő és így tovább.

Az igazi lökést — újszerűségén és az ipari tömegtermelés lehetőségein kívül — ennek az építészeti irányzatnak a történelem adta. A második világháború világégésében épületek és lakások milliói pusztultak el. Lakások kellettnek tehát, mégpedig minél nagyobb számban

és ami fő: minél gyorsabban. És bár a lakásgyártás ellentmondásai már fel-felsejlettek az ötvenes években is, de a mennyiségi mutatók olyan feszített tempót diktáltak, amelyből szinte értelemszerűen következett: a megkezdett útról nem lehet letérni. Így ahogy mondani szokás, gombamódra nőttek ki a földből az új lakótelepek, amelyeken több tízezer ember lakott. A lakáshoz jutottak boldogok voltak, hiszen óriási előrelépést jelentett életszínvonalukban, körülményeikben a lakáskiutalás, de nemigen jutott idő sem a léptékekkel, a környezettel, az emberi kapcsolatokkal és más apróságokkal foglalkozni, hiszen a puding próbájára, az evésre — pontosabban az ízek elemzésére — még nemigen került sor. Elvégre ki merte volna vállalni a felelősséget, hogy mondja a lakásra váró ezreknek, hogy ebben az évben a tervezett százezer helyett azért készült csupán húszezer lakás, merthogy architektúra, meg homlokzat és környezet, sőt, hogy ez a kísérlet még nem hozott se pozitív se negatív eredményeket?! Talán a tanácsi alkalmazottak, akiknek ajtaját verték? Vagy a kivitelező vállalat, amelynek a mennyiség hozott bevételt és prémiumot? Esetleg a tervező, aki ugyan rá volt kényszerítve arra, hogy meghatározott paraméterek, szabványok és normatívák alapján dolgozzon, de végül is lehetősége volt szakmája gyakorlására?

Mindezekből egyenesen következik, hogy egyáltalán kérdéses: érdemes felelőst keresnünk? Mindenképpen jobbnak tűnik egy adott helyzetben a további lehetőségeket, az előrelépés módokat vizsgálni, mint a múlt hibáit kutatni. Annál is inkább, mert annyira kézzelfogható és hűsbavágó ellentmondásokkal állunk szemben, amelyeknek megoldása oly sürgető, hogy nem tűr sem-

Minták – értékelésük megváltozott. Hagyományos lakótelep a Szovjetunióban...

miféle késedelmet, így hát a „ki, mi volt az okozó, miért és hogyan” megközelítést sem.

Sürget az idő, hiszen a mennyiség – ha lassan is –, de már-már optimálisnak mondható. Márpedig egy ilyen helyzetben a *minőség* kerül előtérbe, tehát nemcsak a hol, de miként lakom kérdése is mind gyakrabban felvetődik. És itt néz szembe először az építész a hogyan tovább kérdésével.

— A házigyárak megépítésével milliárdos nemzeti vagyont hoztunk létre, nyilvánvaló: erről lemondani vagy

ezeket félretenni, a *nemzeti kincs elleni büntett* lenne — mondta *Makovecz Imre*, Ybl-díjas építész. — Pedig ennek *esélye* a levegőben lóg. Mert mi most a felállítás? Nemrégiben egy vidéki házigyárba hívtak: adjak tanácsot, miként lehetne a kialakult építési rendszert továbbfejleszteni a megváltozott igényeknek és követelményeknek megfelelően. Elmondtam véleményem, miszerint két szakmai csoport létrehozásával kellene a lehetőséget megvizsgálni. Egyikben építészek, közgazdászok, szociológusok

kapnának helyet, a másikban a vállalat érdekeit képviselő műszakiak, gazdasági szakemberek, és a vélemények *ütköztetésével* kellene kialakítani a tennivalókat. Javaslatom nem érdekelte különösebben a gyár vezetőségét, mert mint utólag kiderült, *mind-ez számunkra felesleges erőfeszítést* jelent, hiszen az adott „sálonhelyzet” kényelmes és pontosan megfelelő számunkra, így az újítással járó kockázatra semmi sem készíti őket. Pedig vannak elképzelések a *házigyári termékek újszerű felhasználására*, amelyek bevezetése ugyan ma még nagy bátorságot és kockázatot jelent, ám nem volna bölcse dolog lemondani ezekről a lehetőségekről. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a paneles építkezés *drágább*, mint bármely más építési rendszer, de hogy lehet szépet és újat csinálni, azt péld-

...és Nyugat-Berlinben. Az előtér már a léptékváltást jelzi

dául a Hilton szálloda is mutatja, amely ugyancsak elemekből készült.

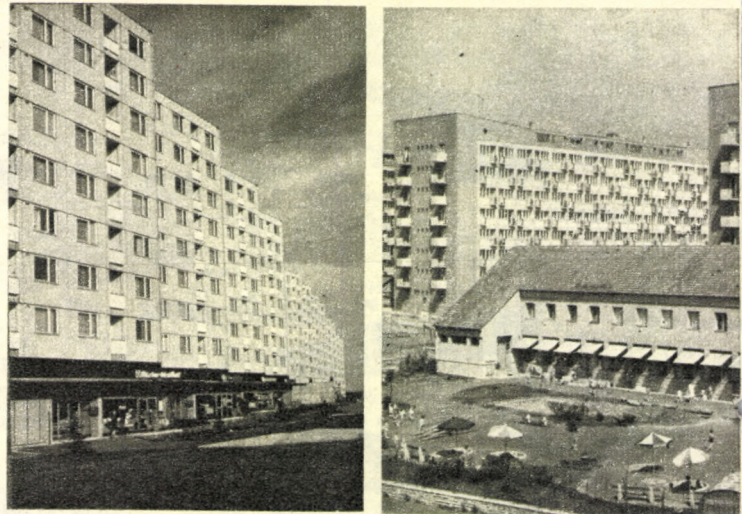
Makovecz Imre történetét más építész is elmesélhette volna. A házigyáraknál ugyanis még bőven van megrendelés, ám az is igaz, hogy mivel az állami és magán-erős lakásépítés aránya jelentősen megváltozik az utóbbi javára, a várhatóan új helyzet csökkenti, de legalábbis megváltoztatja a panel-igényt. Ez remélhetőleg az érdekelteket eddig még nem alkalmazott megoldásokra készíteti. Igaz, volt már korábban is példa arra, hogy születtek, mégpedig biztató kísérletek a panelek másfajta felhasználására, ám ezek a törekvések hamar elvesztek az uniformizálódás falanszterében.

Pedig már évtizede pontosan megfogalmazták a gondok egy részét. Sűrűn találkozhattunk a lakótelep-stressz, panelelűdegenedés kifejezésekkel és tanulmányok tucatjai foglalkoztak az új városrészek embereinek életkörülményeivel. A közvélemény az építészek ellen fordult, hiszen kik mások, ha nem ők alkották ezeket a falansztereket?

— Ma már ott tartunk, hogy a műszaki hiba is az építész vállát nyomja, pedig ehhez végképp nincs semmi köze. Igaz az épületek nálunk az irodák rajzasztalain születtek, de előre meghatározott sablonok és paraméterek alapján, amelyekben normatívák és különböző szabályozások játszottak a döntő szerepet, nem pedig a hagyományos építészeti elvek és a fantázia — mondja Pintér Béla, kétszeres Ybl-díjas építész — pedig a szellemi kapacitásból telne sok egyéni megoldásra.

Hazánkban hatezer-kilencszáz építész tartanak számon. Igaz ebbe mindenki beletartozik: az aki nyugdíjba ment, és az, aki hátat fordít az eredeti szakmájának és ma mint butikos keresi kenyerét. Közülük 2500 állami tervező irodákban dolgozik, ám furcsa módon ezeknek is csupán egy része mondhatja felettes szervének az Építészügyi és Városfejlesztési Minisztériumot.

Úgy tűnik tehát az építészek száma elegendő, ám kér-

Nehéz feladvány lenne panelházakról kitalálni:

dés, hogy megfelelő helyen dolgoznak-e és népgazdaságilag a legmegfelelőbb helyen tudják kibontakoztatni tevékenységüket? A megváltozott körülmények — értjük ezalatt a magán-erős építési mód előretörését — ugyanis új feladatok elé állítják e szakma gyakorlóit, ám azt is látni kell, hogy az elmúlt harminc év tervezési gyakorlata nem tette lehetővé, hogy erre a váltásra a valóban hozzáértők megfelelően felkészüljenek.

Sajnos az eddig kialakult gyakorlat nem követelte meg például azt, hogy a tanácsoknál — mindenekelőtt vidéken — a tervek elbírálásakor minden esetben egy megfelelő minőségű építész is letehesse a voksát. Márpedig a szakértelem hiánya — elsősorban a magán-erős

Méregdrága gazdaságosság...

„Mivel a városfejlesztésre szánt összegek legnagyobb részét lakásépítésre kívánjuk fordítani, s minden téren ennek adunk elsőbbséget, bár az ellátottságban mutatkozó feszültségek csökkenését ennek ellenére nem tartjuk megfelelőnek, továbbra is e stratégiai célkitűzések teljesítését hajszoljuk. S közben nem vesszük észre, hogy olyan kedvezőtlen arányokat alakítunk ki a lakásépítésekre, illetve az ezekhez kapcsolódó egyéb beruházásokra fordított összegek között, amelyek számos további ellentmondás forrásává válnak.

A rendelkezésre álló eszközökből úgy próbáltunk több lakást építeni, hogy alapterületüket a korábbiakhoz képest erőteljesen csökkentettük...

A régi, 100—150 négyzetméter alapterületű, ún. polgári lakásokkal szemben napjainkban az 50—70 négyzetméteres lakások váltak általánossá. Amíg az 1930-as években az egyszobás lakás optimális alapterületét 56 négyzetméternek tartották, addig nap-

jainkban a megváltozott technikai körülményekből adódó lehetőségeket kihasználva, ilyen alapterületen két és fél, illetve háromszobás otthonok épülnek...

A nemzetközi szakirodalomban az egy személyre jutó lakótérszükséglet tekintetében a nyolc négyzetmétert tartják a patológikus szintnek, amely alatt az egyes embereket különböző — gyakran tartós — fizikai és szellemi sérülések, károsodások érhetik. A kritikus szintnek a személyenként 14 négyzetmétert jelölik meg, amely alatt a családok tagjainak „békés együttélése” megfelelően nincs biztosítva...

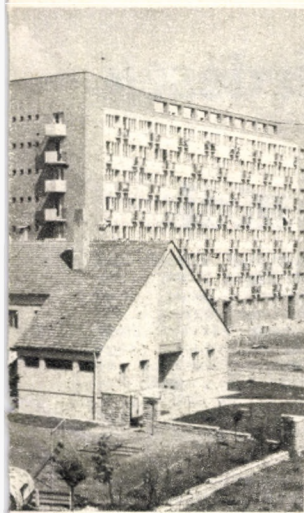
A közfelfogással ellentétben a kis alapterületű (pl. garzon vagy félszobás) lakások fajlagos kivitelezési költsége (vagyis egy négyzetméter lakótér beruházási költsége) általában lényegesen magasabb, mint a nagyobb alapterületű több szobásoké. Ez azzal magyarázható, hogy az egyes lakásokon belül az ún. szerelvényigényes mel-

lékhelyiségek (pl. konyha, fürdőszoba) kivitelezése a legdrágább. A kis lakásoknál pedig az összes építési költségekben ezek nagyobb arányt képviselnek, mint a nagy lakásoknál.

Nyugatnémet szakértők megállapították, hogy a beruházási költségek 8 százalékos megemelésével a lakások alapterülete 20 százalékkal növelhető. Az alapterület túlzott csökkentése, vagy a kis (pl. garzon) lakások építésének előtérbe helyezése tehát még gazdaságilag sem tekinthető egyértelműen kedvezőnek. Társadalmi hatásai viszont kimondottan károsak is lehetnek...

Ugyanis, hogy az alapterület csökken, egyre több ellátási igény kielégítését a külső ellátó rendszer kiépítésével kell pótolni. Nem véletlen tehát, hogy a lakótelepi lakók úgy érzik, hogy életmenetük zavartalansága sokkal inkább függ a külső ellátó rendszer lététől és kiépítettségétől, mint a régi nagy lakásokban vagy a családi házakban élők.

Ez nem kis mértékben befolyásolja a családok háztartási költségeinek alakulását is. Mivel itt nem lehet befőzni, nyáron az olcsóbb élelmiszerekből télire elraktározni, s mindenért az

melyik városban járunk.
Veszprém, Pécs, Kaposvár, Zalaegerszeg... vagy fordítva

építkezéseknél — olyan vadhajtásokat szült, amelyekkel lépten-nyomon találkozhatunk. Úgy tűnik, nemcsak a hivatalos fórumokon csökken az építész megbecsülése — legritkább eset az, hogy a döntéstől a megvalósulásig alkotóként végig követheti egy épület megszületését — hanem a magánépítetők is legalább annyi hozzáértést éreznek magukban, mint a profi. Miatta nem bíznának az emberek abban, hogy hosszú évek tapasztalata alapján az építész meg tudná mondani, el tudná dönteni, hogy mi a jó, mi az emberi. Igaz, az építész fogalmkörébe sok mindenki beletartozik: a helyi pallértól kezdve az olcsón dolgozó kontáron át az Ybl-díjas tervezőig. És aki a telekárón és építőanyagáron nem igen tud spó-

rolni, az legalább elmondhatja; — csak ezer forintért csinálták meg házának tervét.

— Az előrelépés záloga az, hogy egy pillanatra meg kell állni, vissza kell tekinteni és az egészet újra kell fogalmazni — ez **Vadász György** Ybl-díjas építész véleménye. — Feltöltődni csak úgy lehet, ha az emberekben elevenen élnek a tradíciók, márpedig, ha valahol ez új teret kaphat, az éppen a magánérvős építkezés. Ám ha továbbra is az eddig ismert kaotikus állapot lesz itt az úr, az semmiképpen sem jelenthet haladást a panelhez képest, sőt joggal vetheti az építészek szemére az utókor: nem tudtál élni a lehetőségeiddel! És erre nem lehet mentséget találni. Sem a kívülállás, sem a „nem ezt

üzletbe, a szolgáltatóházba vagy a vendéglőbe kell menni, az élet jóval költségesebb lesz.

Joggal merül fel hát a kérdés, hogy amit meg akarunk a vámon, nem fizetjük-e ki többszörösen a révén? Vajon a csökkenő lakás-alapterületekből van-e annyi beruházási költségmegtakarításunk, mint amennyit a különböző külső ellátó intézmények építésére és üzemeltetésére kell fordítanunk? A bölcsődék, óvodák, napközi otthonok és különböző szolgáltatóágak munkaerő-ellátási, valamint az öregek elhelyezési problémáiról nem is szólva.

Egyes szocialista országokban (pl. Csehszlovákiában, Prágában) már rájöttek arra, hogy a kis alapterületű lakások építésével nem célszerű a két-generációs családok számának növekedését ösztönözni, mert ez sokkal költségesebb külső infrastruktúra-igénnyel párosul.

A lakótelepek további problémája, hogy ezekbe főleg fiatal házaspárok költöznek, s ennek következtében aztán az első évtizedben a különböző gyermekintézmények hihetetlenül zsúfolttá válnak. Ennek elkerülésére a jelenleg érvényben levő ellátási normákat csaknem meg kellene három-

szorozni, amire viszont gazdasági megfontolásból nem vagyunk hajlandók, hiszen e „népesedési hullám” levonulása után, kb. 10 év múlva, valószínűleg még a mai férőhelyek teljes igénybevételét sem tudjuk biztosítani.

Egyes nyugati országokban (pl. Dániában) úgy próbálják a korstruktúrát kiegyensúlyozottabbá tenni, hogy a lakótelepek építését 8—10, egymástól időben elválo ütemre bontják. Egy-egy ütemet két-három évenként valósítanak meg. Így egy lakótelep teljes benépesítése 20—30 évet vesz igénybe. Mire a legutolsó csoport beköltözik, akorra az első már a középkorú generációhoz tartozik, s így az ellátó rendszerek iránti igények, hullámhargei egészen ellapulnak...

A lakótelep-építés azonban, túlzottan uniformizált jellegéből következően, furcsa módon nagymértékben elősegíti a népeség társadalmi szegregációját is — vagyis az egyes rétegek és jövedelmi csoportok túlzott elkülönülését —, ami társadalmi rendszerünkben korántsem kívánatos. Így a népeség egyre inkább jövedelme és vagyoni helyzete alapján kerül a város ilyen vagy olyan térségeibe. Egy adott la-

kótelepen azonban különböző szintszámú és minőségű épületek, valamint lakások építésével biztosítani lehetne, hogy egy sokkal kiegyensúlyozottabb társadalmi struktúra alakulhasson ki, mint jelenleg.

A túlzottan uniformizált lakások építése ugyanis egyáltalán nem viszi előre a társadalmi egyenlőség ügyét. Ellenkezőleg!

A flexibilisebb (rugalmasabb) lakásstruktúrák kialakítását itt kellene kezdeni és nem a mozgatható térelválasztó falak tervezésénél. A furcsa az, hogy míg a mozgatható falak jövőbeni alkalmazásáról ábrándozunk — felismerve a flexibilitás egyre szükségesebb voltát! —, addig a középkorinál is merevebb és feloldhatatlanabb lakásstruktúrákat hoztunk létre, amelyeket nemcsak „unokáink is látni fognak”, hanem szidni is fognak bennünket érte, hogy ilyeneket építettünk. Ezek ugyanis később korszerűsíthetetlenek, mert a válaszfalak nem helyezhetők át, hiszen szerkezetartó, statikai elemek...

(Zoltán Zoltán: A dinamikus nagyváros)

PANEL, SABLON NÉLKÜL

akartam" sem az ilyen vagy olyan technológia, vagy akár a meg nem értettség nem oldoz fel a felelősség alól, mert a tehetség — ha valóban van — át kell hogy süssön minden raszteren és normatíván.

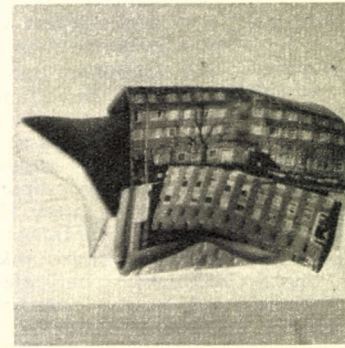
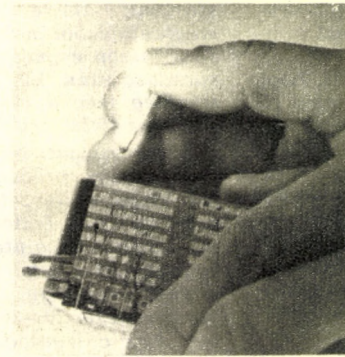
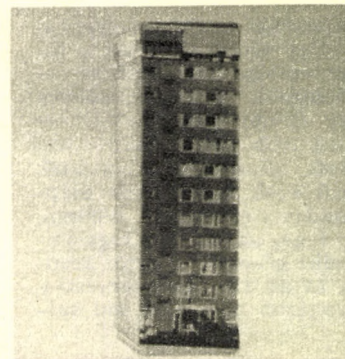
Akárkivel is beszéltünk, néhány mondat után kiderült, hogy bár az építészek társadalmi megbecsülésében nem történt lényeges változás, ám az új helyzet lehetővé és szükségessé is teszi, hogy e szakma képviselői újraértelmezzék tevékenységüket, szerepüket. Nyilvánvaló, hogy az építési lehetőségek megváltoztatásával az eddiginél jobban előtérbe jutnak az egyéni kvalitások, hiszen az egyedi épületek most már valóban magukon viselhetik a tervezők tehetségének elképzeléseinek jegyeit. Sőt bármilyen furcsa: minél kisebb egységekben gondolkozik az építész, annál nagyobb felelősséget visel az épület és magának a település arculatának kialakulásában.

— Meggyőződésem, hogy az eddig követett mammut tervezőirodai gyakorlat nem alkalmas arra, hogy fogékony és érzékeny maradjon az új követelményekre és jó irányba befolyásolja településeink építészeti arculatát — mondja Makovecz Imre. — Elvégre ezek az irodák négy-öt száz embert foglalkoztatnak és az ott dolgozó emberek feladata elsősorban a vállalati árbevétel teljesítése. Ilyen körülmények között nehezen képzelhető el, hogy az építész testközelből ismerje meg a környezet hatását, az ott élők igényeit, vagy hogy rugalmasan alkalmazkodjon a tradíciókhoz. Én ezért abban látom a kiutat, hogy ki kell lépni ebből a gazdaságilag kötött rekeszből és kis tervezői csoportok létrehozásával keli folytatni a munkát. Ennek egyik formája lehet — van már rá jó példa! — a megfelelő tehetségű építészek főépítészként való alkalmazása különböző településeinken, akik azután helyes mederbe terelhetik az adott város vagy község arculatának fejlődését.

Kik lehetnek azok, akik alkalmasak minderre és egyáltalán mely az a felelős szerv, aki biztonsággal kijelölheti: te és te! Véleményünk szerint a Magyar Építőművész Szövetség hivatott arra, hogy kijelölje azokat a megfelelő szakmai múlttal rendelkező tagjait, akik teljes felelősséggel végezhetnek ezt a településképző-munkát.

— A MÉSZ csakhamar javaslatot terjeszt elő a tervezői jogosultság felülvizsgálatára — mondja Lázár Antal, a szövetség főtitkára, Ybl-díjas építész. — Ennek célja, hogy csak azok tervezhessenek, akiknek képessége, felkészültsége és elhivatottsága megfelelő. Korábban az volt a gyakorlat, hogy a tervezőintézetekben mindig az kapta az újabb és újabb feladatot, akinek éppen nem volt munkája, így természetesen nem alakulhatott ki egy képesség szerinti szelekció. Ez is hozzájárult településeink minőségileg oly heterogén arculatához. Hangsúlyozom, képesnek tartjuk tagjainkat arra, hogy megfeleljenek az új feladatoknak és ha ez így lesz, a tervező építész rangját, társadalmi megítélését is más léptékkal mérjük majd.

Az építészet körül manapság minden pezseg. Sokan és joggal úgy érzik, hogy egy korszak — ha fokozatosan is — lezárul és helyébe az egyéni képességek kibontakoztatásának lehetősége lép. Márpedig, ha ezzel az építész-társadalom megfelelően tud élni, és a közvélemény is feladja vélt és valós „panelsérelmeit”, akkor e szakma művelői ismét elfoglalhatják helyüket az őket megillető társadalmi ranglétrán. Ez az önmegvalósítás mindnyájunk érdeke: otthont teremtőké, lakóké, a társadalomé. Hiszen egyre többen látják — a Békásmegyeren élők és a Várban lakók egyaránt —, hogy az építészet és a társadalom egymástól elválaszthatatlan, és hogy a ház nemcsak otthont nyújt, hanem egyben az egyetemes kultúra része is.

Kérdések és pontok

A Budapesti Városépítési Tervező Iroda (BUVÁTI) városépítési kutatási osztálya főmérést végzett a főváros húsz városrészében a távlati lakásépítési program megalapozásához és végrehajtásához; ennek keretében az új lakóegységekkel kapcsolatos társadalmi véleményeket is elemezték.

A településszociológiai vizsgálatok alapadatai szerint az első tizenöt éves lakásfejlesztési program a fővárosi lakásállomány egészét illetően — szociológiai nyelven szólva — struktúrákiegészítő volt. Jelenleg minden hatodik-hetedik budapesti ember új lakóegységben él. Nagy eredmény, hogy csökkent a rendkívül súlyos mennyiségi lakáshiány (bár ez még mindig nagy gond). Ugyanakkor nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a minőségi lakásigényű családok száma is nagy, jelenleg több, mint kétszáz ezer. Jórészt új lakótelepeken laknak e családok; mert a fölépült lakások átlagos alapterülete kicsi, nem segíti elő, hogy a fiatalok több gyermeket nevelhessenek, s nem ad módot a többgenerációs családok együttélésére sem. Továbbá, a különböző költözések miatt megmerevedett az új lakóegységek tervezése, építése. Számos esetben alatta marad a kívánalmaknak az épületek; épületegyüttesek — néhol az egész lakótelep — külső megjelenése is.

Az előrejelzések szerint 1990-re meghatározó lesz a fővárosban az új lakótelepi életforma: ott él majd a lakosságnak mintegy fele.

Hogyan vélekednek az emberek meglevő új lakótelepeinkről? A szociológiai felmérések információi szerint — annak ellenére, hogy a lakótelep a viták keresztjében áll már hosszú ideje — még mindig sok család szívesen elfogadna lakótelepi lakást, úgy, ahogy van. Az ő számukra színvonalban, komfortban tehát az is nagy előrelépés lenne.

Görbe optikával...

Sárközy György
fotókarikatúrája

De az is érdekes, hogy a költözni szándékozók hová mennének szívesen? A reprezentatív vizsgálatok tanúsítják, hogy a belső, túlszűfolt városrészekből minden második ember szívesen elköltözne — ám leginkább családi házba, vagy társasházba. Ez jelzi, hogy bár a korszerű, telepszerű építkezés általában közkedvelt, a magasházas beépítés egyáltalán nem az. Ugyanezt bizonyítja a szociológusok által felállított, úgynevezett „presztízsskála”, a különféle lakástípusokból. Azt vizsgálták ezáltal, hogy ki hogyan ítéli meg, hol lakna szívesen? E skálán a magas beépítésű lakóegyedben levő lakás az ötödik-hatodik helyre került.

Vizsgálták a szociológusok azt is, hogy a különböző lakóegyedekben élők hogyan vélekednek lakóhelyükről? Tanulságos, hogy a „fiatalabb”, korszerűbb lakóegyedekben, vagy az új lakóegyedek legújabb épületeiben élők általában elégedettek. Az Újpalotán élők háromnegyed része mindennel elégedett, még a lakás „belső dolgaival” is. Akik elégedetlenek, azok főként fiatalok, és leginkább a lakások kis méretét kifogásolják. Érdekes, hogy kivétel nélkül jól érzik magukat a lakótelepen a szoba-konyhából oda költözöttek. Beszélgettek a felmérők olyanokkal is, akik új lakóegyed melletti családi házakban élnek, megkérdezték őket: átköltöznének-e az új lakótelepre? A válasz többnyire „nem” volt. (S az igent mondók is inkább a társasházat választották.)

Még egy minősítő skálát is felállítottak a szociológusok. Pontszámokkal minősítették az emberekkel azt a lakást, ahol élnek. A pontszámok: nagyon jó — lényegében jó — elfogadható — rossz — elviselhetetlen. A lakótelepi lakásban élők lakásukban általában a második és harmadik minősítést adták, azaz lényegében jónak vagy elfogadhatónak minősítették azt.

Mindebből több tanulság kínálkozik. Az új lakás-gazdálkodási-építési alapelvek kimunkálását — ez köztudott — a szociológiai felmérés következtetése is segítették.

— juhász —

A ház áll — a közművek lemaradtak a versenyben

Kistermelő házgyárak?

Csökken az állami lakásépítés aránya. Kérdés: hogyan élnek meg ezután házgyáraink? Ki tudják-e használni teljes kapacitásukat? Erről kértünk tájékoztatást az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztériumban.

Hazánkban tíz házgyár — ebből négy Budapesten — és öt poligon, kisebb, panelt gyártó üzem működik. Évi összes kapacitásuk: 34 ezer lakás. A budapesti gyárak összesen 12 ezer lakást tudnak szállítani. Az észak-pestihez hasonló nagyságú a győri és a miskolci házgyár, ahonnan — elméletben — évi 3600 lakás kerülhet ki. A poligonok közül kettő ezer, illetve ezerkétszáz, kettő négyszáz és egy 250 lakás gyártására alkalmas. (Meg kell különböztetni az elméleti és a gyakorlati kapacitást: van olyan 2500-as kapacitású házgyárunk, amely bebizonyította, hogy évente 3500 lakást is tud szállítani.)

A tervek szerint 1984-ben 74 ezer új lakás felépítése várható. Ebből mintegy 14 ezer állami, 60 ezer pedig magánéros lesz. Az állami lakásokból 12 ezer, a magánérosszökből pedig 16 ezer épül panelből. A panelből készült otthonok 80 százaléka négy-szintesnél alacsonyabb lesz. Ez nem különösebb gond: házgyáraink bizonyították a közelmúltban, hogy képesek ilyen lakásokat is szállítani. Országosan mintegy nyolcezer lakás épül fel tízszintes épületben. Ez nagy változás: korábban fordított volt az arány. A teljes kapacitásból fennmaradó hatezer lakás paneles családi ház, sorház, egyéb lesz.

Eddig az volt a gazdaságos — a „nagy sorozat gazdasági előnye” címszóval — ha egyfajta panelből sokat gyártottak. Most bizonyítani kell, hogy 1984–85-ben — ennél a hatezer lakásnál — a gyártól rugalmasan ki tudják elégíteni a vevők tág határok között mozgó igényeit.

S mik ezek az igények? Arról például szó sem lehet, hogy ezeket a lakásokat az állami lakásoknál korábban alkalmazott, kisméretű fürdőszoba-térellemmel építsék

föl. Ezek sorozatgyártása — öntési módszerrel — gazdaságos, ám minden méretük kicsi és kötött. (Csak a legkisebb méretű kád, mosdó, mosógép helyezhető el bennük.) A másik: nagyobb étkezőkonyhákat kell előállítani. Ugyanis a konyha és a háztartásvitellel kapcsolatos korábbi porgnózisok nem váltak be. (A félkész és a készételek drágák, a család igényli a

Gyökértelenül?

A homlokzat játékos – de változatlan szerkezeti gondokat takar

főzést és a konyha étkező jellegét is.) A harmadik: a korábbiakkal szemben nagyobb, nyolc-tíz négyzetméteres felszobákra van szükség, amelyek nemcsak az alvásra alkalmasak. Mindezt összeszámolva, a korábbi 53–54 négyzetméteres átlagos alapterületű állami lakások méreténél nagyobb, 76–86 négyzetméteres átlagos alapterületű lakások építése a kívánatos. Most és a jövőben jobban számítunk a „magánzsebre” s akkor többet és jobbat, az igényeknek megfelelőbbet kell nyújtani. Erre az iparosított lakásépítés is képes: a tavaly felépített ezer-ezerkétszáz magánéres, paneles lakás rá a bizonyíték.

Es a külső megjelenés? A korábbi műszaki-gazdasági normatívák, kötöttségek — no meg az „így is jó” szemlélet — nem adott módot az épületek szép megformálására. Sok lakás kellett, ezért „születtek” a 300 méteres, tíz szintes, négysarkú házak — ezek kevesebbe kerültek, mint a „megmozgatott” változatos térfelületűek. S nem azért, mintha a tervezők elfelejtettek volna tervezni — csakhogy kezük-lábuk meg volt kötve... A társadalmi kritika jogos. Ám ugyanezek a tervezők a tavaly felépült, említett 1000–1200 lakásnál bebizonyították, hogy panelből is lehet szép és jó lakásokat létrehozni.

Egy lakáshoz átlag 27 panel-elem kell. Ebből 10 elem eltérhet a sorozattól, azaz, egyedileg kell és lehet azokat gyártani. Ez 35 százalék. A számítások szerint ez még gazdaságos. Tehát — hangsúlyozták az ÉVM-ben — a házigyáraknak van jövőjük, képesek lesznek (lennének?) a változatosabb, egyedibb elemek gyártására is. Az összesen 28 ezer paneles, magánéres lakást — amely az összes magánéresből épülő ott-hon 46 százaléka — minden különösebb erőfeszítés nélkül szállítani tudják a házigyárak.

Korábban „állami panellal” volt tele az ország — mondhatják sokan —, most meg majd „magánpanellal” lesz tele... Úgy vélik az ÉVM-ben, hogy ettől nem kell félni. Ugyanis a panel a magánéres házaknál másként is képes megjelenni, úgy hogy — néhol nem is látszik... Már épültek olyan egy-két szintes, magastetős paneles házak, ahol nem látni a panelt, mert összefüggő, hőszigetelő külső vakolatot kapott az épület. Ez még a jelentős fűtőanyag-megtakarítást biztosító, új hőszigetelő szabványnak is megfelelő.

Tudjuk, nagyon kevés a szakmunkás, a szakember az építkezésekhez. Tehát az iparosított építési formára — mintegy 46–50 százalékban — továbbra is szükség van még a magánépítkezéseknél is. A házigyárak színesíteni kívánják a piacot, a kínálatot — s úgy tűnik, erre megvan a lehetőség.

Juhász Erzsébet

EGY TÉMA TOBB OLDALON —
EGY TÉMA TOBB OLDALROL

Összeállította: FORRÓ PÉTER
és KERÉKES GYÖRGY

Fotók: Grnák László, Habik Csaba és MTI

HÁVKÓR

Gyengélkednek az irodaházak, épp úgy, mint a benne dolgozók. Kutatók egy csoportjának véleménye szerint mind gyakrabban fordulnak hivatalnokok orvoshoz az „épületbetegség” tüneteivel.

A légkondicionált munkahelyeken dolgozók az átlagnál lényegesen gyakrabban panaszkodnak fejfájásra, arra, hogy égést, szúró fájdalmat éreznek a szemükben, kínosan kiszárad a szájuk, a torkuk. Ennek egyik oka a levegő csekély páratartalma. A levegőnek ez a fokozott szárazsága különleges, lázzal járó betegséget is okozhat, amelynek következményei leginkább náthás-influenzás tünetekre emlékeztetnek. A magas testhőmérsékleten kívül ez légszomj-jelenségekben, kapkodó, hörgő légzésben és hidegrázásban nyilvánul meg. E „légkondi-láz” a leggyakrabban hétfőn délután hatalmasodik el az ott dolgozókon, mivel az emberek a hét végén megszabadulnak a felesleges, sőt, az egészségre terhessé váló „védetségűtől”, amelynek azonban hétfő reggeltől kezdve ismét ki vannak téve. Aztán péntekig ismét „beletörődik” ebbe a szervezetük.

E megállapítások annak a kutatócsoportnak a beszámolójából valók, amelyet az angol dr. Charles Pickering, az egyik manchesteri kórház orvosa vezetett. A londoni *The Observer* tudósítója szerint e csapatot azután kérték föl vizsgálatra, hogy a kormány egyik intézményének a tevékenységét teljesen fel kellett függeszteni, miután annak minden egyes alkalmazottja megkapta az „épületbetegséget”.

Az eset a lehető legjellegzetesebb: Londonban 1977-ben készült el egy archívum és levéltár, amelynek valamennyi helyiségénél különös gondot fordítottak a teljesen zárt légtérre, a maradéktalan légkondicionálásra, hogy az őrzött értékek, a fontos dokumentumok milliói fennmaradjanak az utókor számára. A hét éve folyamatosan üzemelő, gondosan és rendszeresen ellenőrzött zárt rendszer, amelyet tervezésekor tökéletesnek képzeltek, olyan munkakörülményeket teremtett, amelyeket — a jelek szerint — az emberi szervezet képtelen elviselni.

A légmentesen záró ablakú munkahelyeken a páratartalom természetesen szabályozható. Ezt sok helyen meg is teszik. A kívülről beszívott, felforrósítással fertőtlenített, majd ismét lehűtött levegőbe ugyanis minden további nélkül lehet vizet permetezni. A rendszerből szétáramló levegő azonban mindenképpen „légifolyosót”, huzatvonalat képez a helyiségben. Ez károsan hat azokra, akik a „partja mentén” tartózkodnak. Ráadásul ha a cirkuláló légmennyiségbe a zárt rendszer bármely pontján fertőző anyag kerül, például amiatt, hogy a víz nem kellően csíráatlanított, vagy valamelyik személy hozza magával a fertőzést — a „mérgezés” óhatatlanul eléri az épület minden egyes légköbméterét.

Orvosok nem első ízben és nemcsak Angliában figyelmeztetnek a légkondicionálás veszélyeire. A módszer terjedő alkalmazása nyilván jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy az építészek, és mindenekelőtt a középülettervezők az utóbbi időben ismét mind szívesebben fordulnak a régebbi, sokak által idejétmúltnak tartott épületgépészeti megoldásokhoz: olyan irodaházakat álmodnak, ahol időnként kitarthatók a nagy ablakok. De legalábbis — a légkondicionáló berendezést csak szellőztetés céljaira használják, és nem működetik a nap huszonnégy órájában.

M. S. E.

A black and white photograph of a weathered wooden door. The door is made of dark, aged wood with visible grain and some damage. It has a simple handle and a lock mechanism. The door is set in a frame, and the surrounding wall is light-colored and textured. The lighting is dramatic, with strong shadows and highlights.

**KÄR.
KÄR.
KÄR**

— A minap két fiatallembert kaptunk el, amint föl akartak törni egy készüléket. Délután négykor, napsütésben, a legnagyobb forgalom közepette, a Gyömrői úton — dohog Szőgyényi Sándor, a Budapesti Távbeszélő Igazgatóság nyilvános telefonüzemének vezetője. Műszerészeink épp időben érkeztek, mert egy gyakorlott „szakember” egymásfél perc alatt végez egy készülék kibelezésével.

A nyomaték kedvéért el is játssza, miként lehet feltörni egy utcai telefont, s hozzájutni perselyének tartalmához. Tulajdonképpen egyszerű az egész művelet. Az említett eset csak egy a sok közül, amelyek az elmúlt hónapokban elkeserítették a posta dolgozóit, no meg a telefonálni kívánókat.

— Tavaly november óta tart ez így. A területüket járó műszerészek, önkéntes rendőreink és a rendőrség egyre másra kapja el a tetteseket, de a hullám nem csitul. Még egy példa a szemtelenségre: a Budapesti Távbeszélő Igazgatóság kapujában levő készüléket nemrég gyors egymásutánban kétszer is föltörték.

A január óta létező nyilvános távbeszélők üzeme ötezer készüléket gondoz a fővárosban, illetve az agglomerációban. Az idén — március végéig — madjnem háromszázötvenet tettek tönkre, ötöt teljes egészében leszereltek, elvittek. Ezen kívül csaknem ezer szer szakították le a tettesek a kagylókat, törték be az üveget.

— Ez a járvány az idén a posta egymillió-százezer forintjába került. Az összeg megdöbbenítő, különösen akkor, ha tudjuk: tavaly az első negyedévben „csak” 420 rongálást regisztráltunk, a kár pedig 544 ezer forintra rúgott. Megjegyzem, 1983-ban a majd' 3500 eset 3 millió 110 ezer forintba került. Most úgy tűnik, a III., az V., a VIII. és a X. kerület a legveszélyeztetettebb. A közelmúltban pedig a XVI. kerület összes nyilvános telefonját tönkretették. Természetesen nem a pusztítás pusztja öröme a motívum, hanem a perselyekben levő pénz is. És ha már itt tartunk: érdemes lenne elgondolkozni azon, van-e összefüggés az esetek tömegmérete és a játékmek, játékautomaták terjedése között.

Az ellopott pénz mennyiségét nehéz kiszámítani, s ahogy az üzemvezető mondja, neki inkább az okoz fejtörést, hogyan helyezzen a szétszedett, szét-tört készülékek helyébe használható. A szűrőket importáljuk, az alkatrészu-tánpótlás akadozik, ezért több kibelezettből kell egyet összeállítani.

A posta másik veszélyeztetett üzem-ága a kábelfenntartóké, Márton József üzemvezető azonban derűsebb.

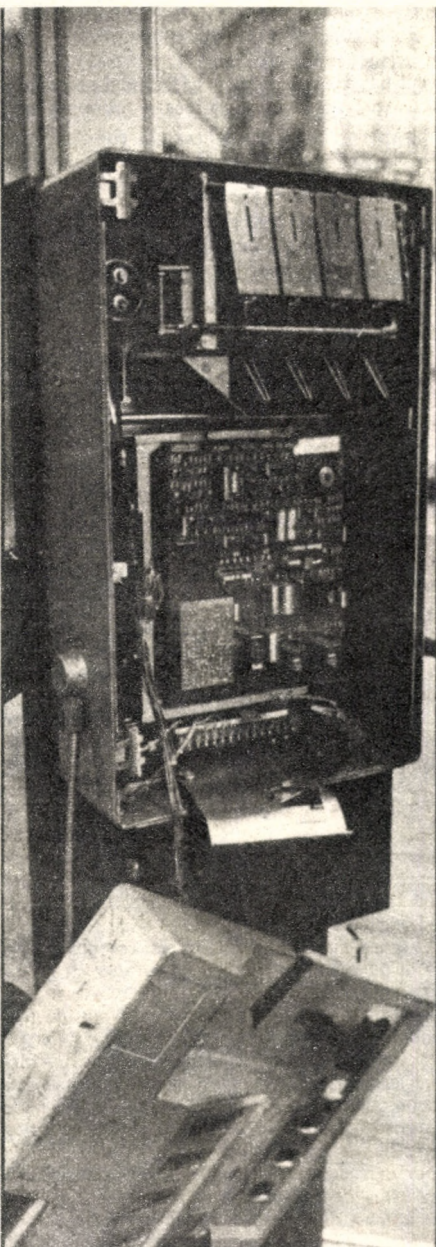
— A kábelrongálások száma az utóbbi években csökkent. Tavalyelőtt 207 esetet jegyeztünk föl, 1983-ban már csak százkilencet. Azonban így is 4 millió 650 ezer forint kár ért bennünket. A bajok túlnyomó része akkor következik be, amikor a földmunkáknál a gépkezelők, az építésvezetők nem elég körültekintőek. Bár el kell mondanom, az esetek számának csökkenését úgy értük el, hogy az építkezé-

seknél hivatalból ott levő szakfelügyelőink igen szigorúak, s a dolgozók kör-mére néznek.

Igaz, az még mindig előfordul, hogy a munkaterület oly kicsiny, hogy nehéz a gépekkel elkerülni a kábeleket vagy mondván: nem állhat le a munka, nem várják meg, míg a postások kiépítik az ideiglenes vonalakat.

— Ezekben az esetekben könnyű föllöncsíteni a tetteseket, de a kábello-pások elkövetőit sem nehéz, hisz útjuk a MÉH-telepekre visz. A gyorsított eljárással kiszabott súlyos büntetések pedig — bízunk benne — elriasztóak.

Főként a BKV járatain, de egyes futballmeccseken is találkozni leté-pett metrófogantyúkkal. A legtöbb munkát azonban a betört ablakok javítása jelenti. A Száva kocsiszímben cserélik a legtöbbet. Turcsik János üzemvezető kárstatisztikájában majd-nem 13 ezer forintnyit jegyzett föl.

— Kocsiszínünkhöz Dél-Pest vonalai tartoznak. Ezek jórészt lakatlan területeken futnak. Sokan akadnak, akiknek szórakozást jelent, ha bedobálhatják a szerelvények ablakait. Hozzánk tartoznak az FTC-pálya környéki járatok is. Itt igazán gyakori a haddelhadd. Emlékezetes eset volt, ha jól emlékszem, két éve történt: az ellenfél szurkolói szétszedtek egy szerelvényt. Szerencsénkre egy-egy járművön nincs olyan túl értékes dolog, amit szét lehetne szedni, de az eltűnt feliratok, meg a betört ablakok sok munkát adnak.

A Fővárosi Közterület-fenntartó Vállalat is kárvallottja az elszabadult szenvedélyeknek. Altmann Antal főosztályvezető előtt pontos lista fekszik.

— Tavaly több mint kétmillió forint értékű jelzőtáblának, tükörnek, korlátnak kélt lába vagy lett az autósok prédája. Az oszlopok ugyanis remekül használhatók kerítésépítéshez. Hárommilliót költöttünk az utcai hulladékgyűjtők pótlására, amelyek a beléjük hajított égő cigarettavégektől kigyulladtak vagy egy-egy vidám és féktelen éjszakai társaság áldozatául esnek. De kiválóan alkalmasak puttonynak is. A kukakár is tekintélyes summát tesz ki: négy és fél millió forintnyi olvad el évente leginkább a parázsló hamu miatt. Mindent egybevetve összesen 12 millió ment el tavaly a károk rendbehozására. Ehhez még nem számítottam hozzá, hogy az FKfV-nak kell pucolnia a festékszó-ro flakonokkal befújt házfalakat, elszállítani az utcáról a rejtélyes módon odakerült építési törmelék, hulladékot, vagy eltakarítani az építkezések környékén a járművekről lehulló sarat. Ez a szállító dolga lenne, de nem élenjárók ebben az ügyben. Ezt csak azért említem, mert a Budapesten dolgozó osztrák építőknél ilyesmi nem nagyon fordul elő. Ők — úgy látszik — odahaza hozásztoktak a rendez.

A Fővárosi Kertészeti Vállalathoz sem megy hiába az érdeklődő, ha pusztításokról akar hallani: a kikoptatott fű, a virágtalan virágágyások, a derékja tört fácskák, az összetört padok mind az ő gondjuk. A közönség-szolgálat munkatársa, Vadovics Mihályné mondja:

— Tavaly 19 millió forintnyi kárunk volt, három éve csak alig több mint 11 millió. Az viszont igaz, hogy akkoriban még 14 ezer, ma pedig már 16 ezer négyzetméternyi park van a fővárosban. És persze azt is hozzá kell tenni, hogy az árak is nőttek az-óta.

A listán előkelő helyen van a pázsit rendbehozására költött 4 millió forintnak. Aki sokallja az összeget, gondoljon a gyepebe taposott magán-ösvényekre, a gépkocsikra, amelyek jobb híján a fűben parkolnak vagy a lakótelepek helyhiány miatt a zöldben focizó gyermekeire. Mindez tulajdonképpen érthető, a szükség és a szükség számlájára irandó, de akkor hová lajstromozzuk a 4200 padot, amelynek reparálására 3 millió 300 ezer forint ment el?

Szentkirályi András

Birkózás

Némelyik éjszakán az ember felsírt álmában. Beszélt is, de nem magyarul. Szipákolva kimondott egy nevet; kifélet-mifélet, megérteni nem lehetett. Eleinte az asszony óvatoskodva felébresztette, amaz megcsendesülten sóhajtott, kezefejével törölgette a homlokát, mintha verejtéket érezne rajta:

... — A szeme szürke... talán kék... rámnézett, tudta, hogy nincs menekvés... „Mamma mia...” lehet, hogy másfélét suttogott...

— Elsütötted a puskádat?

— Szurony... a puskavégén... Rumot itattak velünk a roham előtt... a szürke vagy kékszemű két ujja megérintette a kezemfejét, akkor nem éreztem, azóta parázslék a bőrömön. Minden nap jobban értem a kimondatlan szavát: „Pajtás, ne tedd ezt velem...”

Később már nem ébresztette fel, gondolta: „Szegényem, viaskodsz azzal, akinek az érintése a kezefején parázslék...”

Első napon, hogy megtért a háborúból, látta rajta a változást. Cso-da, ha három év alatt kívül-belül átformálódik a viharba-vészbe taszított? Egyik nap a másik után, a legelői szél majd kifújja fejéből a háborgást, az indulatot. Annyi vált valóra, hogy az éjszakai megcsöndesedtek, de mi ez ahhoz képest, hogy félredobta a pásztorbotot:

— Nem leszek község libarongya, hajtsa a legelőre a disznófalkát az, aki áhítozza a rabigát.

— Mihály, Mihály, mire nézed a napot?

— Én arra, hogy a pásztor-ház-bélinél különb a bérbevett... Az is

csak addig, amíg a magam fedele alá költözhetek.

— Hol a magadé?

— Ott, ahol felépítem, a két karom erejével.

A bérelt, szűk kisszobában egymás hegyén-hátán a kevéské holmi. Az asszony sírdogál, mond olyanféleképpen, hogy „Csúffá tettél, falu szájára adtál bennünket...” — mire Mihály:

— Ne félj, amíg engem látsz!

Hancúroz a három gyerekével, azok sivalkodnak, hogyne tetszene az apróságoknak a rendetlenség, a cigányélet. A télen át darabig eljárt napszámba a papok erdejére, de, amikor a vadórt „mitugrász”-nak nevezve mellbelökte és fejszéjével megfenyegette, kitélt a becsülete. Tavaszodott, akkor kezdték

gyogat ott, ahol egyszerre öt karéjt szel a nagykés. Más már a tűzhely mellett, lábbelit javítgat, vagy kukoricát morzsol, Mihály beszélget az uradalomba, cukorrépa ásásra. Fagyos a föld, vermeskapával boldogul csak, és nem könnyen.

A kutya nem eszi meg e telet: juttat időt a tétlenkedésre is. Mihály a hosszú estén a kalendárium üres lapján számolgat, némelykor a dödögéséből kimondott szó kerekedik: „... cementjászol... bükkfából faragott saroglya...” Tudja az asszony, hogyne tudná: bajlódik a megépítendő istállóval. Mondana valamit, csak azért, hogy mondjon, de abban a percben robaj hallatszik, olyan, mintha száz ördög dörömbölné, viaskodna a fejük felett.

Kifutnak, állnak megdermedten a csillagtalán téli estében; az asszony szorítja mellére az öthetes szülőttjét, legalább annak mezitelen lábára borítaná a kötényét, de kábulatában csak annyi telik, hogy Is-tent emlegeti, vádolón... Mihály, ki tudná mi viszi erre, legalább egyetlen csillagot kutatgat az égen, de hogyan fényeskedhet egyetlen is azon a pusztító, földrengéses éjszakán, amikor megindul a Lajtos-part, reá a vadonatúj tetőre, oly mohón, hogy egyetlen cserép, egyetlen szál léc épségben nem marad.

Ez éccakán sikította ismételten a régieket: „Rámnézett... tudta, hogy nincs menekvés...”

Reggel, mintha szegyenkezne, ilyenként beszél:

— Fejemet verjem a falba? Nem fordult ki fenekestől a világ... a cementjászolosra, a bükkfa-saroglyásra eltett pénzből telik új tetőre. Ha akarom, palatetőre...

Háromóra-járásnyira, másik megyebelihez szegődött kubikos munkára. Minél magasabbra rakja földdel a talját, minél többet fordul vele, annál nagyobb a kereset. Szombat este, hazaérvén rakja az asszony elébe:

— Jut belőle a legkisebbnek ingre-főkötőre... te is régóta áhítozod a rojtoskendőt. Nagyvirágosat válassz, menyecskének számíts még...

— Nincs kedvem cifrázkodásra, ha lenne, akkor se tellene reá... Gyúrtam a tésztát, kinyújtottam, vékonyra vagdostam...

Szimatolja a bajt, felugrik:

— Ne ezt beszéld!

— ...a vékonyra vágottat szórom a gőzölgő fazékba... robogás... ézengés.

méricskélnei a toponári országutat. Bandavezetőnek beszélgetett, csattogott kezében a vermeskapa, szombat esténként vitte haza a keresetét és akkor már az asszony sem sóhajtozott, nem hánytorgatta, hogy csúffá tette őket, hogy falu szájára adta őket. Vasárnaponként eljárt a vasútra, csakánnyal krampácsolt a sínek között, ha vagon ki-berakásra került sor, éjfélig kosarazta a szemet. A pénz nemcsak csörrent, zörrent a sifonérban, a vászonnemű alatt. Amíg számolgatta, ilyeneket mondott:

— Van fészke a fecskének, van a gerlének, én is megépítem a magunkét...

Maga taposta a pelyvás sarat, vetette a vályogot, ács Csike, valamikori katonapajtása, visszaszolgálásáért, kifaragta, felrakta a tetőgerendát. Mire dér lepte a rétet, a Lajtos-parthoz ragasztva, szerényen, szegényember tulajdonaképpen, fehérlett a ház. Tavasz jöttén vízi virág, muskátli, fodrosmenta virított az új ház két ablakában, az asszony, igaz csak dudorászva, de dalolgatott, és ha a három gyereket regulázta, akkor is módjával.

— EGYMAGÁBAN ne árválkodjon a ház; ügylehet, már jövőre istálló kerül melléje, annak a jászolóhoz kötvé borjas tehén.

Szóval mondvá, semmi, de tesznek érte. Negyedes kukorica, majd részes-aratás. Mihály kaszája után az asszony szedi a markot; dudorászásra már nem telik, mert nyögeti a negyedik, amelyik útban van. Feledve az idő, amikor Mihály egymagában téblábolt a legelőn, kutyáját zavarta az elkószáló malacok után, túrta, hogy alvégtől-felvéig az parancsoljon neki, aki akar és fertálykor tartsa a zsákot a konvenció búa alá, améket elcsúfít a vadlencse, a konkoly, a koldústetű. A magukkereste búa lisztjéből sült kenyér íze, akár a nagyünnepi kalácsé. Kelendő, szemlátomást fo-

Mécseszt gyűjtanak, az udvaron dermedezik az ember. A hold hirtelen kibújt a felhők mögül, mint-ha azt akarná, maradéktalanul látassa a pusztulást. Az ember ökölbecsomósított kézzel felfelé fenyegetett, teljes erejével belerúgott a Lajtos-part kiálló görbéjébe:

— Megbirkózom vele, ha belegebek, akkor is megbirkózom.

Tudva tudván: az akác gyorsan fejleszti gyökerét, ezáltal megköti a talajt, sűrűn beültette a veszedelmes partrészt. Az asszony kevesellte, akkor oszlopnak beálló karókat vert le, fűzfavesszőből gyepűt font, olyat, hogy valamikori katonapajtása, ács Csike biztatta: „Ezután nyugságban meglehettek, Mihály...”

Nyughattak, nemcsak ezen a télen-nyáron, de a következőn is. Az asszony két ízben álmodott a tehénről, amelyet majdan, úgy lehet nemsokára a cementjászol elébe kötnek, amelynek saroglyáját megtömik majd gyenge lóherrel. Egy ízben Bimbóként álmodta, sokkalta később Jácintom-nak becézte. Álmodhatott, mert akkor már félszer aláarakosgatták a részletekben vásárolt építőanyagot. A feles földön déli harangszóig dolgoztak, annyi időt pihenne, amíg egy-két falatot lenyeltek. Délután a diófa alá kergette őket az eső. Szemerklésből zápor kerekedett, olyan, hogy házáig bőrig áztak. A mezőőr sietett eljűk: még ki se mondta, hogy „Szegényeim, búra-bajra értetek” — már leolvastak az arcáról mindent.

Befejezte munkáját a Lajtos-part. A romhalmazból leginkább a két ablak látszott. Egyikben vízirag, a másikban muskátli és fodrosmenta virított.

Mihályt legyőzte a hegy.

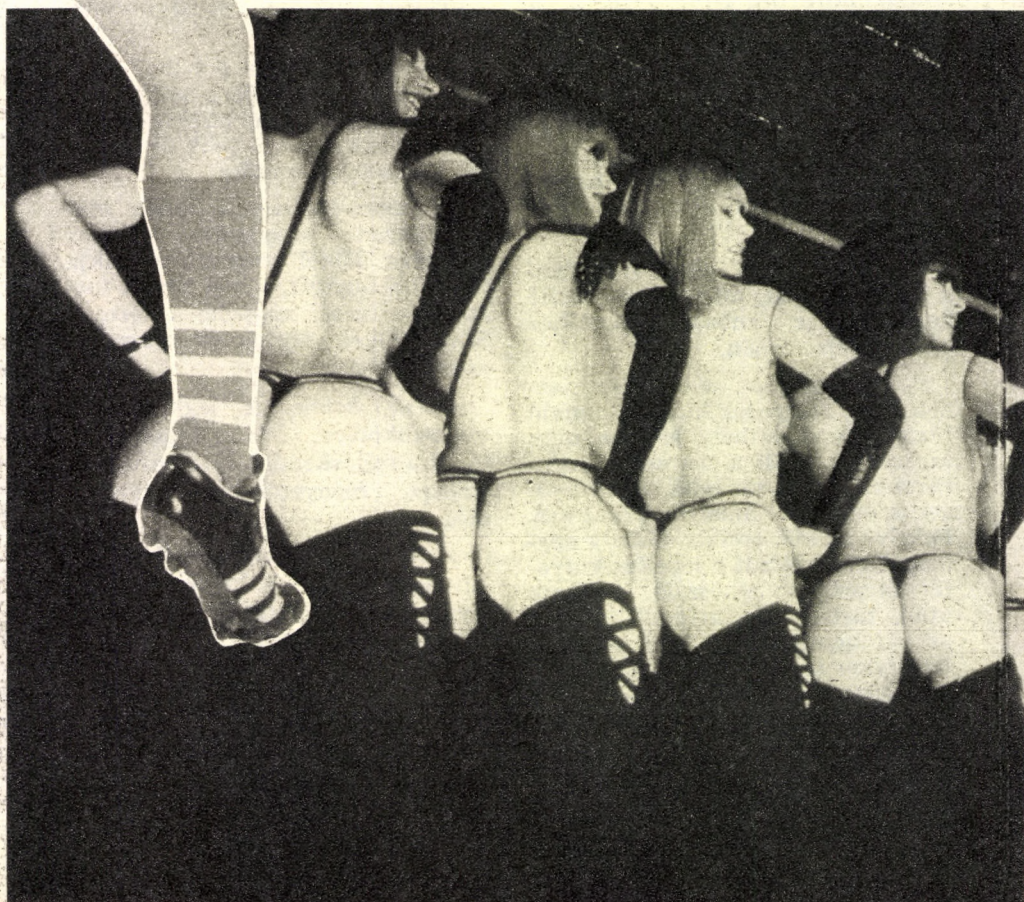
Vincze Lajos rajza

Lélegzet- el- állító lovacska- lányok

Sokszoros üknagymama lehetne *Mona*, az egykori fölkapott párizsi festőmodell, aki éppen kilenc évtizeddel ezelőtt — kissé sok pezsgőt kortyolgatván, s engedvén bálozó társai pajzánul játékos unszolásának — fölugrott a Moulin Rouge színpadára, aztán sorra szedegette le magáról ruhadarabjait. Először a bal, utána a jobb kez-

tyűjét, aztán ugyanígy a cipőjét, hernyóselyem-harisnyóját vetette le, kivilantván formás bokáját... A művészek báljának közönsége előbb lélegzet-visszafojtva figyelte a produkciót, majd egyre lelkesebben biztatta az „isteni Monát” a folytatásra. Röpült a hosszú szoknya, a kínai selyemblúz, az alsószoknya, az egész estélyi toalett.

És megtörtént az, amire eladdig csak hálósobák intím félhomályában, legföljebb egy néző előtt szokott sor kerülni. Azon a kilencven esztendővel ezelőtti éjszakán egy egész bálterem közönsége tapsolt Mona paradicsomi szépségének. Csupán a paragrafusok és a francia erkölcsök szigorú védelmezői nem: száz frankra büntették Monát — *közbotrány* okozásáért.

De ami egyszer elkezdődött — ráadásul közönségsikert is aratott —, azt nem lehetett megállítani. Pár hónappal Mona magánprodukciója után már egy profi, *Yvette* kisasszony csilkandozta a látványra éhes férfiak erotikus idegpályáit a „*Divan Fayonau*” nevű orfeumban. Ezt követően minden jobbfajta revünek fénypontjává vált a vetkőzőszám, a sztriptíz, melynek szabályait, koreográfiáját nemegyszer hívatások táncművészek írták. Elvégre levetkőzni bárki tud — miután estélyi ruhástul csak ritkán ugranak fürdőkádba a hölgyek —, de úgy vetkőzni, hogy a mozdulatokban ott vibráljon a szemérem és a kihívás, a természetes báj és a férfínepet lázba-tűzbe hozó erotika —, ez bizony (ha tessék, ha nem), művészet! Olyan művészet, melyhez

semmi köze sincs a nő lealacsonyodásának, az olcsó magamutogatásnak. A természetes szépség megkomponált mozdulatai, tagadni kár lenne, élményt jelentenek — legkevésbé az emberiség felének.

Ezt a látványélmény iránti igényt ügyekszik kielégíteni immár a negyvenes évek vége óta az olcsónak egyáltalán nem nevezhető francia szórakoztatóipar (*Michel Gyarmathy* mellett a második) legnagyobb párizsi mágusa, *Alain Bernardin*, a világhírű *Crazy Horse-show* immár nagypapa korú vezetője.

Pályafutása úgy kezdődött, mint a mesebeli szegény szabólegényé. Hitelbe vásárolt egy kis étenmet Párizs egykori „gyomra” a Les Halles, az élelmiszerpiac közelében. Hogy mulatóját vonzóvá tegye, szerződtetett egy hölgyet, aki csipős párizsi tréfákkal-dalokkal próbálta szórakoztatni a vendégeket. De hasonló (vagy éppen ugyanolyan) vendéglő száz és száz volt akkorajt Párizsban. Vallami mást, egyedűt, jellemzőt kellett kitalálni. Bernardin eladta füstös restijét, újabb kölcsönt vett föl, és 1951. május 19-én megnyitotta a vadnyugati stílusú *Crazy Horse Saloon*-ját. Amikor a pöttömnyi színpadon fölgördült a függöny, egy bizonyos *Miss Fortuniáról* hullani kezdtek a ruharabok. A ma 65 esztendő Bernardin nem tagadja, hogy akkoriban mindenekelőtt az Európát „fölfedezni” átrándult amerikaiak látványhűségére spekulált. Mulatója nevét is ennek a gondolatnak a jegyében választotta ki a gyerekkori olvasmányaiából ismert szüi indián törzsfőnökök közül; *Crazy Horse* annyit jelent: *Órült Ló*.

A szerencse — annak ellenére, hogy *Miss Fortunia* ráadásul még csinos is volt — nem kedvezett Bernardinnak. Néhány hónap elteltével kongott mulatója az ürességtől. Kénytelen volt lehúzni a redőnyt. S miközben a kihalt helyiségben a sikertelenség okairól medített, rájött, hol következte el a hibát: a sodró lendületű mozgás hiányzott a látványból. Hirdetést adott föl, jó alakú, tehetséges, szép, kecses mozgású hölgyeket keresett revüjéhez. Saját maga komponálta meg a jeleneteket — és ép-

Magyar módra

Információ a Belkereskedelmi Minisztériumból: a sztriptíz, azaz a vetkőzőszámokat hazánkban semmiféle rendelkezés sem tiltja.

— **Es erre vonatkozó engedélyező rendelkezés van-e?**

— Nincs!

Barna István, a Maxim Varieté igazgatója így vélekedik:

— A 60-as évek végén lett divat Magyarországon a magukra valamit is adó vendéglátó- és szórakozóhelyeken sztriptíz-táncosnók fölleptetése. Pár év alatt azonban lanyhult az érdeklődés a vetkőzőszámok iránt, aminek oka: a gyenge színvonal volt. Egyébként ma már előírás, hogy erre a munkára csak A-kategóriájú (tehát balett-) táncosokat lehet szerződtetni. Ok viszont aligha hajlandók ennyire olcsón adni a sok-sok tanulóval, erőfeszítéssel megszerzett művészi táncstudásukat. A Maximban nincs a klasszikus értelemben vett vetkőzőszám. Jómagam — mindenekelőtt művészi megfontolásból — sztriptízellenes vagyok, de híve a jelmezes meztelenségnek. Mi ezt különféle fényeffektusok alkalmazásával oldjuk meg, és immár hét esztendeje sikerrel. Programunkat megtekintette a párizsi *Crazy Horse* revüszínház világszerte nagy tekintélyű vezetője, Alain Bernardin is, és elismeréssel nyilatkozott a színvonalról. Az volt a véleménye, hogy ezzel a technikai trükkkel jóval hosszabb műsorokat is összeállíthatunk...

A vendéglátóiparban foglalkoztatott táncosok közvetítésével egész sor intézmény, cég foglalkozik: az **OBI**, az **IRI** (Ifjúsági Rendező Iroda), a **Magyar Média**, a **Premier Gmk**, az **Országos Szórakoztató-zenei Központ**. Ez utóbbinak népművelő képesítései, tapasztalt szakemberétől hallottuk:

— Hogy legyen-e sztriptíz valahol vagy sem, ez kizárólag az szórakozóhely (bár, presszó, lokál stb.) vezetőjén múlik. Vagyis, az ő ízlésétől, belátásától függ. Tudomásom szerint napjainkban a legszínvonalasabb (nem kifejezetten sztriptíz) műsort a **Nirvána** bár kínálja, melynek vendége a **Medveczky-show**-ban gyönyörködhetnek.

— A törvényes rendelkezések értelmében a sztriptíz-táncosnók fizethető föllepté díj Budapesten 180—220, vidéken 300—350 forint. Ennyiért aligha vállalja egy magára valamit is adó, diplomás táncosnó.

— A táncosok közvetítése nem kötelező, miként például a zenészeké. Ezért aztán nagy az összevisszaság ezen a területen; sok a maszek szervező és a nivótlan „műsor”. A vendéglátóhelyek vezetőinek (főként a szerződéseseknek!) jogában áll „művésznöket” és „művészeket” foglalkoztatni. Az általunk, tehát az OSZK által ajánlott műsorokat szakemberek állítják össze, szűrik, ezenkívül az előadásokat szűrőpróbaszerűen ellenőrzik is.

— A színvonal és a kínálat javítása céljából a múlt ősszel az OSZK revütáncosképző tanfolyamot indított; a két osztályban mintegy hatvan, 18—24 év közötti lány és fiú tanul.

— Végeztül csak annyit: nagybomb gondot kellene fordítani a közvetítői felelősségre, és a lemezlovasokéhoz hasonlóan, a táncosok közvetítését is kötelezővé kellene tenni.

(Kulcsár)

pen 30 esztendeje —, azóta minden este telt ház van a párizsi Avenue George V. 12. szám alatti revüszínházban. Elragadtatott kritikások lelkesednek egy-egy új produkció bemutatása után az „órült lovacskákról”, kik estéről estére fölvillanyozzák a közönséget, amint a színpadra galoppoznak.

Diana Sensation, *Usha Starlight*, *Cheetah Magnetic* és a többi lány, fiatalasszony („*Művésznévüket mindig magam választom meg*” — dicsekszik az „istállótulajdonos”, Bernardin), koreográfusok és látványrendezők által megkomponált jelenetei estéről estére telt házat vonzanak. Bernardin és munkatársai kevés technikai trükköt alkalmaznak rafináltan „öltözött” lányaik szerepeltetése közben. Kezdetül fogva fényeffektusokkal dolgoznak, olyanokkal, amelyek segítségével a legjobb-

ban érvényesül a huszonegy tagú, nemzetközi (angol, francia, osztrák, svéd, lengyel stb.) „fogat” bája.

A női test tökéletes szépsége, párizsi hangulat, a legapróbb részletkéig kidolgozott és egybehangolt mozgás, szellemesen tervezett, sokat sejtető kosztümök, fény- és hanghatások, erotikusan pezsgő hangulatot teremtő környezet — ez a *Crazy Horse* titka, ahol a (már egész estét betöltő filmen is megörökített) műsor *De Gaulle-nak* és *Kenedy* elnöknek is élményt adó látványosságot, szórakozást nyújtott. Alain Bernardin pedig bombaüzletet, ami már abból is kiszámítható, hogy „lovacskáinak” havonta 120—150 ezer forintnak megfelelő gázsit tud fizetni. Hja, a tökéletes méreteknek — és persze a produkciónak — ára van...

— ki —

ORWO

ORWO

Csoda- doktorok?

Nem vagyok biztos benne, hogy ha valaki ezekre a képekre pillant azonnal kedvet kap a sportoláshoz. De — szerencsére — az olvasó jól tudja, hogy ez csupán egy válogatás; a versenyre, a küzdelemre nem az ilyen esetek a jellemzőek.

Vagy mégis?

Túlzás lenne igennel válaszolni, az azonban kétségbevonhatatlan: a ma élsportja rengeteg sérüléssel jár. A földön elterülő, szenvedő arcú, vonagló, vagy éppen mereven kiterülő versenyző látványra jószívrrel együtt jár az esemény. És szó sincs arról, hogy romantikus hősök lennének ők, akik „életüket és vérüket” áldozzák

csapatuk sikeréért. Nem: a felfokozott harc, a felgyorsult, kíméletlen verseny, a lerövidült versenyzési életkor, a túlterhelt edzőmunka áldozatai ők.

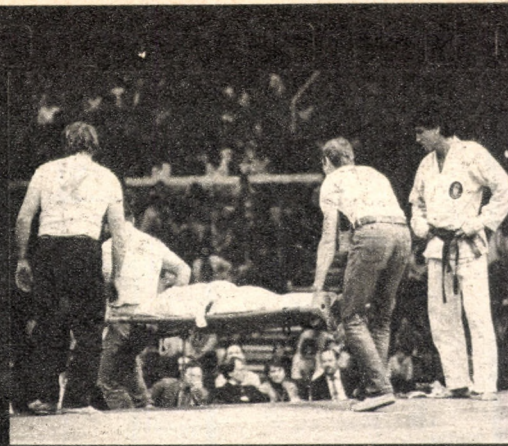
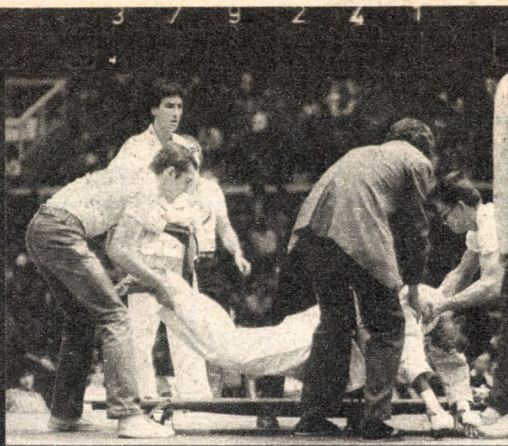
Azért álljunk meg egy pillanatra: nem biztos, hogy épp az „áldozat” itt a legmegfelelőbb szó. Hisz' végső soron szerencsére nem súlyos tragédiákról van szó, sokkal inkább kisebb-nagyobb sérülésekről. Néhány hetes pihenést kívánó izom-ínhúzódásokról, hosszabb kezelést igénylő szalag- és izomszakadásokról. És olykor persze törésekről. Amelyek az egyén szempontjából amolyan mini-tragédiák, de összességében — természetesen. Sajnos. Mert az valóban kézenfekvőnek tűnik, hogy a sportpályákon előfordulnak „üzemi balesetek”, de, hogy egyre sűrűbben — az sokkal kevésbé.

Az eddig leírtak magától értetődően sugallják: alaposan megnőtt a sportorvosok szerepe. Hogy mennyire, azt az a tény is igazolja, hogy míg néhány esztendővel ezelőtt maga a szó, a sportorvos megnevezés is kreált volt, mára viszont valósággá vált. Pár esztendeje ugyanis már létezik sportorvosi szakvizsga is, éppúgy, mint mondjuk a sebészi, vagy belgyógyászati. Az élet diktálta, hogy így legyen.

— A sportorvoslás speciális felkészülést és ismereteket kíván — mondja dr. Berkes István, a Sportkórház ortopéd-sebészeti osztályának alorvosa, a birkózó-válogatott orvosa. — Anélkül, hogy eltúloznám a jelentőségünket, nyugodtan állíthatom: a sportorvos másként lát meg bizonyos dolgokat, mint mondjuk az általános sebész kollegája. Ez elsősorban abból adódik, hogy ismeri a versenyzőjét — mondhatnám: amolyan háziorvos — ismeri, illetve ismernie kell magát a sportágot, annak jellemzőit. A sérülések egy része eleve magában hordoz bizonyos sportági specifikitást. Az ökölvívónál például többnyire az orr, a fej, a labdarúgóknál a végtagok, főként a térd, a birkózóknál a fül sérül. És folytathatnám a sort szinte valamennyi sportággal; mindnek megvan a maga jellegzetessége. Ez segít tájékozódni, átérezni mikor, mivel, s milyen baj lehet.

Talán ez lehet a magyarázata annak is, hogy a sportorvos—gyúró páros szinte másodpercek alatt támasztja föl a kínokban vergődő versenyzőt, s küldi vissza a pályára az imént

ORWO

63

NP 55

még „haldokló” sportlót. Vagyis: a sportorvos csodákra képes ember.

De: valóban az?

— Természetesen nem. Csak a felelőssége óriási ott a pálya szélén; pillanatok alatt kell döntenie: folytathatja-e a versenyző a küzdelmet? Természetesen vannak egyértelmű esetek, ám egy húzódás, egy-egy fedett sérülés nem nevezhető annak.

— Mi ebben a felelősség? Egyszerűbb kijelenteni, hogy nem játszhat, s így minden bajt megelőz, nemde?

— Persze, hogy nem. Amikor a kezeim közé veszem a sérült versenyzőt mást is mérlegelnem kell. Alapvetően természetesen azt: milyen kockázattal jár a folytatás engedélyezése. De ugyanakkor azt is, hogy mit árthatok a sportolónak az esetleges tiltással. Elképzelhető a világbajnoki döntő utolsó percében egy sérülés. Az orvos azt mondja: ne engedd tovább. De megszólal egy másik hang is: vajon mennyi munka vész el egy perc miatt. És, ha úgy ítélem meg, hogy súlyosabb következmények nélkül be lehet fejezni a meccset, akkor mégis csak visszaengedem. Hogy nyerhessen, hogy örülhessen.

— A pályán, a szőnyeg szélén mit tud tenni a sportorvos? Egyáltalán: az a néhány másodperc, vagy kurta perc mire elegendő?

— Bizvást állíthatom: a korszerű orvosi ellátás már ott a pályán elkezdődik. Mik ilyenkor a főbb szempontok? Nehéz erről általánosságban szólni, de ami megfogalmazható, az talán a következő: ne ártson a kezeléssel; mérje föl pontosan a sérülés súlyosságát, s annak megfelelően döntsön. És még egy mindezt megelőző feladat: ismerje a „páciensét”, az pedig bízjon benne. A pszichés hatásnak ugyanis óriási a jelentősége... Hogy aztán ott a helyszínen mit lehet tenni? Ezt valóban esete válogatja. De — még egyszer hangsúlyozom — olyan kezelést alkalmazzon, amellyel nem árt!

Furcsán hangzik egy orvos szájából ez a kijelentés, ám mégis igaz. A sportorvosnak ugyanis előítéletekkel, rossz beidegződésekkel, olykor a szakvezetővel, sőt magával a sportolóval is meg kell küzdenie. Sok oldalról igyekeznek őt befolyásolni, a csapat-, s egyéb érdekek alapján. Néki, a doktornak pedig mindezen úrrá kell lenni.

Ezt viszont csak nagy szakmai tudással, s az így szerzett tekintéllyel érheti el. És bármily furcsa: sokszor ezzel együtt sem sikerül...

Németh Péter
Habik Csaba felvételei

KOLLCSY FERENC

KOLLCSY MONDTA;
2. RESZ
KELET

OROSZ ZENESZ.
IZLETES HAL

KOLLCSY FERENC
IRJA A
PARAINESISBEN;
1. RESZ
SZEMELY-
NEVMAS

ILYEN JATEK
IS VAN
EGYEMI

IGE-
KEPZO
ORROCS-
KA

SZINKVERES
EGYIK MODJA
MOLETT
ODANEZZ

CERUZAT
PICIRE
HEGYEZ
NAPSZAK

SZERB
KORTANC
GOROG
BETU

GROFSAG
SKOCIA-
BAN

SZANKO
FELHOT-
LENI

NYUL-
SZIVU
ZALAI
KOZSEG

LABDA-
RUGO
JATEK-
VEZETO V.

HELYERE
TESZ
KITANIT

EMELO-
GEP
... MAIL

FIZI-
MISKA
ERKOL-
CSOS

KOLLCSY MONDTA;
2. RESZ
KELET

OROSZ ZENESZ.
IZLETES HAL

ISMERT
FINN
CEG
MULATO

LONDONI
GALERIA
DISZ-
TEREM

KEPES
SPORT
HAJLIT

ELOTAG-
LEGI
LAMAR-
TINE-MU

SZINESZ;
OSZKAR
ARANY

JOD
VELEME-
NYET
OSZTO

MAGYAR
VIVO
DISZES
EPULET

SZESZES ITAL
HONAPROVIDITES

AMERIKAI
SZINESZ
(DAVID)

ELET
MAGYAR
FILM-
RENDEZO

JOIN-
DULAT
SPANYOL
VAROS

ELZAR
DUGEVO
RAGA-
DOZOK

NYOMAS
EGYSEGE
GALIBA
NVL-VEL

MARHA-
CSORDA
FURGE

TAA
JAPAN
OSLAKOI

KOLTOI
ALKOTAS

MUTATO-
SZO
ZENEI
HANGOK

HUN URAL-
KODO V.
D-TULI
VAROS

NATRIUM
ELLENE
INGEREL

BOR ES
NEON
MULASZ-
TAS

SZOLM.
HANG
KANADAI
TO

GYORI
KLUB
KIS
ENIKO

FAFAJTA
MUTATO-
SZO

VEDETT
HELY
DE ...;
NEMZ.-BOL

DISZ-
EBED
KOLLCSY MONDTA;
3. RESZ
BETU
KIEJTVE

VESZHIR
FEJE-
DELMI
UNNEP

TUDOS
U. NEVE
1. BETUJE
RENIUM

VER-
FAKTOR
SULY,
ROV.

ANNA ...
REGENY
ALAKJA
LEVERT

PARA

NEDU
OGOROG
PIACTER

... VAG; BIZONYOS
GYOGYMODOT
AZON A
HELYEN

FRANCIA
VAROS

MERGES
KUTYA
FAT
APRIT

KIRALYI
ULOHELY

AZ ELŐZŐ HETI REJTVÉNY MEGFEJTÉSE

K T T U U T
AZUDVARTASSAG
SZERELMES TOVA
ATALAKITO VIZ
IRO ADOS KLARA
H NORA YS POGROM
KOVA KONG LIBI ZA HU
GAMA SZOBRA SZ KIV
MYSORE UN AL AGAVE
TAR MOSDOTAL UTAS
TULEMEL OKOZ GLATZ
DOSA TULA OIL MAE
IUD SZAMARA KOBALT
NESZEL TIRO RUR
IKSZ AMMANI SIRALY
VZE AVIATIKA NOA
RAKAP Z NAMA
LARIN AKT AR
NO ATESTKEP T
GABI KIOMOL
VALE MASZATOL
TILTO ZOTEA
NALAS AT ORE
SAJAT TOMOR
MADAME
DE STAE
FRACIA
IRONO
GONDOLA
TA

FELSZI
MAROS-
DUNA
KOZI

SZEGEC
IDOS
HOLGY

PALCAT
TOR
FELETE

ALHAL
TEVESEN
JEGYZE

ANNYI
MINT
IGE-
FAJTA

TEKINT
KARINTHY
FRIGYES
MUVE

ZURZA-
VAROS
ZOKOG

IGEKOTO
... ARU;
ELFERVO
TERMEN

HERVE-
OPERETT
ANGYAL-
RANG

EGYE!
HUMOROS
RESZLET!

ALSOTA-
GOZATOS
TANULOK

EGTAJ,
ROV.